

Η ΠΛΗΓΗ ΠΟΥ ΑΦΟΡΜΙΣΕ

Σαν έφτανε ο μήνας 28, κάναμε τη γιορτή στο σχολείο να τιμήσουμε τους ήρωες του αλβανικού έπους, κει στα ψηλά βουνά της Πίνδου στις γεμάτες χιόνι κορφές, που ρίχναν τόση χαρά και περηφάνια στην ψυχούλα μας και που μιας και ήταν σχετικά πρόσφατα τα γεγονότα, πολλές μανάδες κλαίγανε τα παιδιά τους που μείνανε κει, στην αιώνια μνήμη του έθνους και πολλές γυναίκες τους άντρες τους, που το μόνο που τους απόμεινε απ' αυτούς ήτονε το θερμό στερνό φιλί στον αποχωρισμό και η υπόσχεση θα γυρίσω. Τότες που ο πατέρας μου και μερικοί άλλοιμίλαγαν για την αντίσταση που για την οποία δεν γίνονταν κανένας λόγος ή έστω και μια κουβέντα, βρίζοντας όσους σκόπιμα αποσιωπούσαν το αυθόρμητο νέο ΟΧΙ του ελληνικού λαού. Άσχετα αν μετά..... και ύστερα σταμάταγαν. Αργότερα διάβασα και έμαθα για τις καλές και τις άσχημες στιγμές της. Γιατί τότε και μόνο τότε κατάλαβα για δεν στέριωνε δουλειά ο φουκαράς και μια ζωή είχε τον ύπνο του λαγού. Γιατί αγνά θυμάμαι στο μυαλό μου εκεί γύρω στο 57 πως άκουσα ότι ένα μεσημέρι Κυριακής στα μέσα του Ιουλίου πριν μερικά χρόνια, καμιά τριανταριά πολιτικοί κρατούμενοι κατόρθωσαν να αποδράσουν κάτω από τη μύτη των φρουρών από τις φυλακές των Βούρλων στη Δραπετσώνα. Άνοιξαν κινώντας από το κρεβάτι ενός μια υπόγεια σήραγγα περίπου 20 μ ώσπου να βγουν στα λουτρά ενός εργοστασίου. Προσπαθήσαμε να κάνουμε και εμείς πάνω στο παιχνίδι μας, εκεί μέσα στον κήπο των Ηρώων μερικά χρόνια μετά. Να βγούμε κάτω από το χώμα του τείχους προς τα έξω στον άδειο χώρο και φάγαμε το ξύλο της αρκούδας μιας και ο φύλακας, ο μπάρμπα Κώστας, μας έπιασε πάνω στο έργο στο οποίο μετείχε και ο γιος του. Ίσως για το λόγο αυτό δεν έφυγε από τη μνήμη μου το γεγονός. Χρόνια αργότερα ενώ ήμουν φοιτητής το θυμήθηκα βλέποντας την ταινία «η μεγάλη απόδραση» και διαβάζοντας ότι το σενάριο στηρίχτηκε σ' αυτή τους την αποκοτιά. Μεγάλος διάβασα και για το θέατρο που έστησαν οι γυναίκες, πολιτικοί κρατούμενοι μέχρι το 53, στο Τρίκερι της Μαγνησίας.

Έφηβο με βρήκαν και τα όσα μας έλεγε καλυμμένα μέσα από τις διδαχές του ο Κεφαλλονίτης φιλόλογος στην εβδόμη και την ογδόη στις αίθουσες της Παλαμαϊκής. Που και τότες μας άρεσε να τα ακούμε έστω και αν οι περισσότεροι από μας δεν πίάναμε τα υπονοούμενα, καιροί που ήταν. «Αφήστε το νου σας να μιλήσει έξω από τα όρια και τους φραγμούς.

Λεύτερα με φαντασία και συναίσθημα, μας πέταγε και άρχιζε. Λίγο μετά τα μεσάνυχτα, οι ώρες πόρευαν γεμάτες ψεύτικες υποσχέσεις και δακρυσμένες. Ώρες ολέθρου και ο θάνατος πάντα κει. Ώρες χαμού και οι οχτροί εκεί, με γεμάτα τα χέρια από δώρα. Δώρα φονικά. Με το θάνατο πάντα κει, σιωπηλό και σκευωρό, να ζητά ψυχές και αίμα έτσι από το τίποτα και για το τίποτα. Πότες παραμονεύοντας και πότες στημένος σε δυο μεταλλικά πόδια. Και η γεμάτη προστασία και ηρεμία αγκάλη της μάνας, το αυστηρό και ξάγρυπνο βλέμμα της, κύματα μακριά. Η νύχτα εντελώς παράδοξα απόψε έπεσε νωρίς μαζί με το βαθύ και βαρύ σκοτάδι της. Κατέβηκε λες από τον ουρανό έτοιμη να μεταλάβει θνητούς των αγράντων του Χριστού μυστηρίων. Χωρίς να τους ζητήσει τα ονόματά τους, όπως συνήθως έκανε τις πρώτες φορές ο παπάς στο χωριό. Μεταλαμβάνει των αγράντων ο δούλος του Θεού και σταματούσε περιμένοντας να ακούσει από τα χείλη αυτό που ήθελε, το όνομα και συνέχιζε, Γεώργιος εις άφεση αμαρτιών και εις ζωήν αιώνιον αμήν».

Από τότες περιμέναμε να τον απολαύσουμε στο μάθημα των Νέων Ελληνικών. Να αφεθούμε στο ταξίδεμα μέσα από τους μονολόγους του. Ήταν θυμάμαι ένα κείμενο στο βιβλίο της Νέο Ελληνικής Λογοτεχνίας που μιλούσε για στρατιώτες που έβαλαν στις κάνες των όπλων λουλούδια αρνούμενοι τον πόλεμο. Με τον φιλολογικό του οίστρο και το λόγο που κύλαε σαν τραγούδι, έφτανε ως τις μετά την αντίσταση τραγικές στιγμές για το έθνος. Δέκα λεπτά λαλούσε από την έδρα και δεν ακουγόταν στην αίθουσα ούτε η ανάσα μας. «Και φοβούνται γιατί τα κάθε δυο παιδιά θα γίνουν οι φωνές που θα τρέξουν, θα διαβούν τα φαράγγια και τα βουνά, θα φτάσουν στις πόλεις και τα χωριά, θα κτυπήσουν τα σφαιριστά παράθυρα και θα δώσουν παράσταση. Θα γίνουν οι φωνές που θα ξαμοληθούν σαν τον ήχο μέσα στη νύχτα, τον ήχο που Παλαμικά περπατάει, πετάει, στέκει, σέρνεται, σκοντάφτει και τρέχει, πριν από αυτόν των όπλων, για να φτάσει στις καρδιές των μανάδων, των πατεράδων, των αδελφών, των αγαπημένων προσώπων, των γειτόνων και του λαού, να τις ξυπνήσει να τους πει. Και αυτό απαγορεύεται. Γιατί αυτό το πλήθος θα ξεσηκωθεί, θα φωνάζει, θα υψώσει τις γροθιές, θα γίνει ομάδες, μετά γειτονιές, ένα χωριό, μια πόλη, ένας λαός και τότε αλλοίμονο. Τότες ο θρήνος θα γίνει τραγούδι, αίτημα, απαίτηση, διαμαρτυρία, συλλαλητήριο. Ένα τραγούδι όλο φοβέρα ένα τραγούδι μοιρολόι, που θα' σπερνε τον πανικό. Θα ξεσήκωνε κλησάρηδες, παπάδες και δεσποτάδες να κτυπήσουν τις καμπάνες φωνάζοντας.

Ευπνήστε πατριώτες τα παιδιά μας τα δολοφονούμε. Καιρό τώρα έχουν να μερέψουν οι καρδιές. Να ακούσουν αυτόν το λάλο της λευτεριάς δω πάνω στα καταράχια, έστω ακόμη και το λάλο της φλογέρας από έναν τσοπάνη, τον ήχο από το κυπρί στο λαιμό του τράγου και να δουν το άλικο χρώμα από ένα ριζιμιό κυκλάμινο στη σχισμάδα του βράχου. Να ακούσουν τη μουρμούρα από το κελάρυσμα του νερού στο ρυάκι, να σκύψουν ξέγνοιαστα να πιούν δυο χούφτες δροσερό νερό, να ανασάνουν τον καθαρό αέρα και απολαύσουν την ομορφιά της πλαγιάς, την γεμάτη από έλατο πουρνάρι και τζέρο. Με έναν κόμπο σαν διαμαρτυρία να ταγκίζει τον οισοφάγο τους και μια στεντόρεια φωνή να λέει. Τι κάνετε ρε; Σε τι μας σπρώχνετε; Γιατί λιθοβολείτε τον κοσμάκη που μαντρώσατε σε δυο στάνες; Πού βρέθηκαν τόσοι Σαύλοι; Πού χάθηκαν η λογική και η μετάνοια; Πώς θα κάψετε τους φούρνους που ψήνουν ψωμί; Πού είναι το σιτάρι το ποτισμένο με τον ιδρώτα γειτόνων που τώρα γίναν αντίπαλοι; Πώς θα στερέψετε και θα στρέψετε το νερό στα ποτάμια; Πώς θα αφήσετε τα χωράφια άσπαρτα να ξεραθούν; Πώς θα αφανίσετε τα χωριά από τις πλαγιές των βουνών; Ποιός και γιατί θα γεμίσει με ρυτίδες τα πρόσωπα των μανάδων; Ποιός θα τους αφαιρέσει το δικαίωμα στη δίψα για δικαιοσύνη ισότητα ειρήνη δημοκρατία ελευθερία και ζωή; Ναι, πάει καιρός τώρα που οι άνθρωποι ζουν σαν τα κυνηγημένα αγρίμια, που έχουν στον ύπνο τους το ένα τους μάτι ανοιχτό, που όλα αυτά χάθηκαν ακυρώθηκαν απαγορεύτηκαν. Και αυτοί οι δολοφόνοι! Είχαν έναν και μοναδικό σκοπό. Να τον ακυρώσουν το λάλο, να τον στήσουν στον τοίχο στα τρία βήματα, μη τυχόν αστοχήσουν και δειλιάσουν. Δυστυχώς τα αδελφοκτόνα όπλα δεν έμειναν ποτέ αναποφάσιστα. Όποτε χρειάστηκε κελάηδησαν. Δεν έπαψαν να σημαδεύουν στήθη κεφάλια και κορμιά. Δεν έπαψαν να ξερνούν το θάνατο. Το μόνο που έπαψαν ήταν να αρνούνται να μη χτυπούν. Να αρνούνται να μη χυθεί άλλο αίμα. Θάνατος ήταν η μοναδική λέξη. Αυτός αυτόματα τοποθετεί τους ανθρώπους στους από δω και στους από κει. Αυτόματα και σιωπηρά. Νεκρικά σιωπηρά. Δεν έχει συναίσθημα μήτε καρδιά. Δεν θέλει να βλέπει να ακούει να γεύεται να οσμίζεται και να ακουμπά. Δολοφόνοι! πρόλαβαν να φωνάξουν τα δυο παιδιά με υψωμένα τα χέρια, χέρια που βαστούσαν τις λαμπάδες της λευτεριάς και διέσχισαν την ώρα μέσα στο βράδυ και στο σκοτάδι κάθετα, με πορεία προς τον ουρανό και τις γροθιές σφιγμένες να φτάσουν ψηλά, να τις ανάψουν μπας και ρίξουν το γλυκό τους φως στις καρδιές. Λίγο πριν τα κρεμάσουν πλάι τους ξέψυχα, ξανά κάθετα και με πορεία τη

γη και τις λαμπάδες άναφτες. Αυτά τα χέρια που δεν θα αγγίξουν ξανά γυνάικεια σάρκα, που θα γυρίσουν στη γη, θα σαπίσουν θα γίνουν ξανά χώμα μαζί με το κορμί τους. Θα γίνουν επιστολή χωρίς αποστολέα και παραλήπτη τη μάνα γη. Κοιμήσου γιε μου τώρα που με διάλεξες ξανά και να ξέρεις πως σε αγάπησα πολύ. Γιατί όμως τελείωσαν όλα έτσι τόσο απότομα και βάνουσα; Εγώ σου έδωσα από τη γαλήνη μου και αυτοί που αγάπησες πίοτερο από μένα, σε στέλνουν χωρίς στερνό φιλί και χάδι ξανά σε μένα! Γιατί σταμάτησαν το ταξίδι σου αφήνοντάς σου ένα καρφί στα στήθη; Έννοια σου και θα πισωγυρίσω την Άνοιξη να σου φέρει τα λουλούδια των πλαγιών. Θα φτάσει από παντού από όλα τα σημεία του ορίζοντα να φέρει την δροσιά της νύχτας, πνιγμένη στα αρώματα και στο στερνό φιλί της Μάνας σου.»

Τώρα μου έρχονται ξανά οι ατέλειωτες συζητήσεις στην εξώπορτα του σπιτιού μου ατελείωτα βράδια του καλοκαιριού κάτω από τα αστέρια και το πρέκι. Ναι εκεί κάτω από το πρέκι με το μπακαλιάρo τραβηχτό και αξαρμύριαστο στο πιάτο, με λαδάκι και λεμόνι και τη μισή οκά πλάι τους. Πότε από του Λάντου πότε από του Καπνίση και φορές απ' του Τζινιέρη. Ανάλογα με το από πού είχε πάρει δουλειά. Έτσι ήταν ο νόμος της αγοράς. Μου δίνεις; Σου δίνω. Αυτός, ο Αποστόλης ο πρόσφυγας και ο Λεωνίδας όνομα και πράμα, της κυρά Γιώργαινας της χήρας από το 22. Μιλούσαν σιγά ίσα που να μην φτάνουν οι κουβέντες τους μακρύτερα από το πρέκι και ως το προσκέφαλό μου. Ίσως γιατί νόμιζαν πως κοιμόμουν ίσως γιατί και οι τοίχοι τέτοιες εποχές είχαν αυτιά. Έλεγαν για τα λαμπρά κατορθώματα του 40 και της αντίστασης αλλά και για τα μαύρα χρόνια της κατοχής. Πράματα που δεν τα νογούσα μα μου άρεσε να τα ψιλακούω. Να τους ακούω να λένε την Αλβανία το βουνό και τους άλλους. Να ακούω το Λεωνίδα να ρωτάει γιατί και να μην παίρνει ακόμη και τώρα τις απαντήσεις. Να λένε να λέει και σταματημό να μην έχουν. Μάλιστα φορές φορές δεν υπήρχε καν διάλογος.

Πράγματι η αντίσταση ήταν η περίοδος που από μέσα της βγήκαν στην επιφάνεια τα μεγαλεία της φυλής αφού αναμετρήθηκαν ένας μικρός και ανήμπορος λαός με μια τεράστια πολεμική μηχανή. Από την άλλη τα πάθη τα μίσση και τα εγώ που πολλοί τα πρόβαλλαν με τον χειρότερο τρόπο. Αμαύρωσαν την συνέχειά της. Μια αρρώστια παλαιά όσο και ο χρόνος, για ακόμα φορά ενέσκηπτε με τη χειρότερη ίσως μορφή της. Χαρακτηριστικό της φυλής λένε. Η ψυχή του λαού δεν λογάριασε και

πάλεψε με όπλο την αγάπη στην λευτεριά. Τότε που κάθε έννοια ευαισθησίας και ανθρώπινης αξιοπρέπειας, αντικαταστάθηκε από την βαναυσότητα και την κτηνωδία των κατακτητών. Στην διάρκειά της είχαν αναβιώσει τα βάρβαρα αισθήματα της εξουσίας και του δικαιώματος ζωής και θανάτου πάνω στους ηττημένους που έκαναν το λάθος να είναι πατριώτες ή Εβραίοι. Ακόμα και την ώρα που το γερμανικό τέρας ξεψυχούσε, στράτευσε τάγματα που έπαιρναν από τις φυλακές αγωνιστές και τους εκτελούσαν κάτω από τα παράθυρα των σπιτιών τους. Τον εμφύλιο δεν τον έζησα. Δεν πρόλαβα τις ώρες και τις μέρες του. Τον άκουσα όμως σε χρόνια πρόσφατα από αυτόν. Ένοιωσα τον βρυχηθμό των νικητών και το σαούριασμα των ηττημένων. Ήταν σαν να τον ζούσα. Κατάλαβα ότι τους πείραζε και δεν μπορούσαν να αποδεχτούν το γεγονός πως αυτό για το οποίο έδωσαν την ψυχή τους, δεν θα ερχόταν ποτέ.

-Ήμουν ξαπλωμένος εδώ και δέκα λεπτά, ξεκίνησε τις μνήμες του ένα βράδυ ο Λεωνίδα, κάτω από ένα δασύσκιο μεγάλο τζέρο με τους καρπούς μου πίσω από τον αυχένα για μαξιλάρι. Ήθελα και έπρεπε να είμαι χαρούμενος και ευδιάθετος. Το περασμένο βράδυ είχαμε αδειάσει μια ιταλική αποθήκη από τα τρόφιμα και τον λίγο οπλισμό της φρουράς. Μα σήμερα το μεσημέρι ενημερώθηκα ότι τη νύχτα θα κάνουμε ντου στους άλλους. Ποιους άλλους αλήθεια; Στους άλλους ίσως να είναι αν δεν γύρισε σπίτι του εκείνος ο λοχίας με το τετράγωνο πρόσωπο τις φαρδιές πλάτες και τις ροζιασμένες από το αλέτρι παλάμες, με το ένα και εξήντα μπόι. Σαν αέρας ξέσπασε πάνω μου σ' ένα περίπολο, σούρουπο στο μέτωπο της Αλβανίας. Ήθελα να καπνίσω. Όπως το είχα ανάψει στάθηκα όρθιος να τραβήξω και να κατεβάσω βαθειά μέσα στα σωθικά μου τη φουμαρισιά. Να την απολαύσω. Σαν ελατήριο, πιο γρήγορος και από τον αετό που εφορμά κάθετα πάνω στο θύμα του, πετάχτηκε κατά πάνω μου. Πριν προφτάσω να αντιδράσω πέφταμε και οι δυο μαζί κάτω, ελάχιστα πριν ακουστεί ένα εφιαλτικό βζινννν από την σφαίρα που εξοστρακιζόταν αφού πρώτα βρήκε το βράχο στο ύψος που στεκόταν το κεφάλι μου με το τσιγάρο στο στόμα. Πάνω μας και ένα γύρο μας έπεφταν βροχή τα κομμάτια του βράχου. Άρχισε να με χτυπά και να μου λέει με λύσσα. « Γαμώ του ξεστάυρισ' μαλακιστίρ, θα μας παρ'ς ούλ'ς στου λαιμό σ'». Τον ακινητοποίησα και άρχισα να του φιλώ τα χέρια. Ο μπάμπια Γιώργος σκέφτηκα έμεινε στη μικρά Ασία να μείνω και εγώ εδώ θα ήταν βαρύ για τη μάνα μου. Του έλεγα ευχαριστώ και κοιτούσα το κομμάτι του βράχου που έλλειπε από τη θέση του. Αυτός υπεύθυνος και ανήσυχος ούρλιαζε, «γρήγορα αλλάξτε θέση. Κατεβείτε προς τα κάτω μαλακιστήρια». Το ίδιο

γρήγορα στο χώρο που στεκόμασταν πριν έπεσε ο όλμος. Από τότε έχω να το βάλω ξανά στο στόμα μου. Την άλλη μέρα ήρθε και με βρήκε τραχύς απύς και μονοκόμματος, μα πάνω απ' όλα άνθρωπος. Μου εξήγησε για την συμπεριφορά του και ζήτησε συγνώμη, μα σαν άκουσε από το στόμα μου «μα τι λέτε τώρα» αγρίεψε ξανά και ρώτησε με έντονο ύφος «βλέπεις κανέναν άλλον δίπλα μου»; Προσπάθησα να του εξηγήσω τα περί «πληθυντικού ευγενίας» μα αυτός έφυγε οργισμένος λέγοντας «αρχιδιές». Από τότε εκείνες οι αυλακωμένες αγκωνές του προσώπου του, που συνέθεταν μια αυστηρή λιτή τυραννημένη και λειτουργημένη φυσιογνωμία, μου ενέπνευσαν τυφλή εμπιστοσύνη και αφοσίωση. Μετά χαθήκαμε. Χωρίς όσο καιρό μείναμε στον ίδιο λόχο να κάνουμε την παραμικρή κουβέντα για πολιτικά. Μετά ίσως να ήταν στους άλλους. Ποιο χέρι και με τι σθένος θα τον σημάδευε; Η μάνα μου σχεδόν μου το επέβαλε να μάθω γράμματα παρά τη φτώχεια μας και την ανέχεια. Να ανοίξει το μυαλό μου και ο ορίζοντας της σκέψης μου. Μα εγώ δεν το μπορούσα. Δεν το αποδέχτηκα ποτέ μου. Όχι δεν την πρόδωσα την ψυχή μου.

Ήταν ένας μονόλογός του με παράπονο και πάθος. Είχε αφήσει τις σπουδές του στη μέση έλεγε γι' αυτόν ο κυρ Απόστολος, ο τρίτος της παρέας. Φιλολογία παρακαλώ. Μετά η πατρίδα τον τίμησε για τους αγώνες του με το μετάλλιο της Μακρονήσου. Του το κρέμασε στο λαιμό ο υπουργός της δημόσιας τάξης του τότε. Ήταν από τους από κει στο βουνό. Μετά μπήκε στα πράματα, πήρε η κούπα του νερό.

- Ο κόσμος έτρεξε αγκάλιασε και πίστεψε, μα σαν ξέσπασε η μπόρα έτρεξε σαν το αγρίμι να κρυφτεί στη μονιά του.

-Ωραία λέξη. Πού την έμαθες μπάρμπα Νιόνιο;

-Ξέρω περίπου τι σημασία έχει και τίποτε άλλο.

-Από το μόνος βγαίνει και τα αγρίμια που δρουν συνήθως μόνα τους. Αναφέρεται κυρίως στους λύκους. Μονιάς λέγεται και κάθε πρωτότοκο λυκάκι.

Σε έναν άλλο μονόλογό του ένα ακόμα από εκείνα τα πολλά βράδια, έλεγε το πώς πολύς κόσμος βρέθηκε εξορία χωρίς να ξέρει το γιατί.

«Δεν θα είχα κανά δυο βδομάδες στο Μακρονήσι σαν με πλησίασε ένα φοβισμένο χωριατόπαιδο με ένα χαρτί στο χέρι. Μάκο τον φώναζαν. Μα αυτό δεν μιλούσε καθόλου. Ένα τσου και ένα αχά ήταν οι μόνες του κουβέντες, με ένα κούνημα του κεφαλιού πάνω ή κάτω στο ναι και το όχι. Ίσως και μέσα στο σπιτικό του να συνεννοούνταν με αυτόν τον τρόπο. Δύσκολο ως αδύνατο να χωρέσουν στο μυαλό

του άλλες λέξεις. Πολύ πιότερο όσα ήθελαν να του περάσουν αυτοί εκεί πάνω στο νησί. Του είχε πέσει από δίπλα ένας που η γλώσσα του πήγαινε ροδάκι. Ο λόγος του κυλούσε κελαριστός σαν το νερό στ' αυλάκι. Καπάτσος. Του' δοκε το χαρτί να υπογράψει. Τον ρώτησα αν σκότωσε κανέναν. Μου απάντησε με ένα τσου. Αν ξέρει γιατί είναι εδώ. Ξανά η ίδια απάντηση. Βάλε ένα σταυρό κάνε άλλον έναν του είπα και δος του το. Μου θύμισε μοιρολόϊ της βροχής ο ήρεμος χαρακτήρας του. Τί και πού να έφταιξε αυτό το παιδί; Σάμπως έφταιξα εγώ; Είχα αρχίσει εδώ και κάμποσα χρόνια να σκέφτομαι τον Λεωνίδα καθηγητή, αφού τότε έφτανε η ώρα να τελειώσω. Θα λέω έλεγα, αυτά που έπρεπε να μάθουν και να ξέρουν οι μαθητές μου. Να είναι κρεμασμένοι απ' τα χείλη μου. Με αβίαστες κινήσεις και φράσεις ξελαμπικαρισμένες. Πως πρέπει να χαίρονται με κάθε τρόπο τη ζωή να σέβονται τους γύρω τους να γίνουν καλοί και έντιμοι πολίτες. Θα εύρισκα και μια γυναικούλα. Μου αρέσουν τα παιδιά και ο έρωτας. Θα έπαιζα μαζί τους θα τα πήγαινα βόλτες θα καμάρωνα όταν θα έκαναν καμιά αταξία. Μα δέστε με που κατάντησα. Με μισό πνεμόνι και ένα νεφρί καταστραμμένο. Ακατάλληλος για διορισμό λένε. Θέλω να ξέρω γαμώτο μου. Τελείωσε ο εμφύλιος οκτώ χρόνια μετά»;

Τι άκουγαν τα αυτιά μου Θεέ μου. Φαντάσου σκεφτόμουνα, λίγο ως πολύ αργότερα στο χρόνο, πόση απόγνωση και απογοήτευση επικρατούσε από ένα σημείο και μετά. Νεαρά παιδιά θα έμοιαζαν με γέρους μέσα σ' αυτά τα ανομοιόμορφα και ετερόκλητα κοπάδια με τα κόκκινα, τα κίτρινα, τα μπλε, τα πορτοκαλί και όποιου τέλους πάντων χρώματος άστρα στις φορεσιές τους. Νέων που καθώς θα αναφωνούσαν τη λέξη σπíti, αυτή θα διάβαινε αντηχώντας στο βουνό γεμάτη λαχτάρα θλίψη και καημό για τον αδελφό που ήταν απέναντι, τον πατέρα δολοφονημένο και τη μάνα ανάμεσα στα διάσελα να καρτερά. Που απ' όταν τα πράγματα εκτραχύνθηκαν η αγανάκτηση και ο φόβος για τα χειρότερα, θα συντρόφευε διαρκώς σκέψη και συναίσθημα. Τα καρτερούσε στον ύπνο τους τα έπαιρνε από το χέρι στον ξύπνιο τους και πόρευε μαζί τους όλη μέρα, στα κακοτράχαλα βουνά στα απότομα φαράγγια και τις γεμάτες αίματα ρεματιές. Οι κουβέντες τους θα ήταν κοντές κοφτές γεμάτες προφυλάξεις αόριστες και ακατάληπτες. Στα μάτια τους σκηνές, σκηνές, σκηνές. Αποτρόπαιες, σκληρές, ανεπίτρεπτες και ανώφελες.

Ήταν και κάτι πρωϊνά που από ένα αεροπλάνο, καθώς πετούσε σχετικά χαμηλά λίγο πιο πάνω όπως νομίζαμε από τις στέγες των χαμόσπιτων, έπεφταν κάτι μικροσκοπικά χαρτάκια που ανέμιζαν στον αέρα και που όσο διαγράφοντας αργούς κύκλους έφταναν προς τη γη, τόσο έπαιρναν

το οριστικό τους σχήμα και μέγεθος. Προκηρύξεις. Την πρώτη φορά τρέξαμε με λαχτάρα να μαζέψουμε και να διαβάσουμε. Να δούμε τέλος πάντων τι διαφήμιζαν τα χαρτιά, που όλο και έπεφταν. Ήταν διαφόρων και απαλών χρωματισμών σε σχήμα παραλληλόγραμμου, καλοκομμένα με γράμματα ευανάγνωστα μεγάλα στην επικεφαλίδα και μικρά στο κείμενο. Παράδοξα οι μεγάλοι δεν έδιναν ιδιαίτερη σημασία αλλά δεν μας παραξένεψε. Μια σκέτη απογοήτευση έντυσε τα πρόσωπά μας, χαραγμένη σ' αυτά με μια έκφραση σκληρή και ένα ύφος κέρινο, κάτι σαν να φορούσαμε μάσκα αποστροφής, μετά την πρώτη ανάγνωση. Πως αισθάνεται ο πιτσιρικάς όταν άλλα περιμένει και άλλα βρίσκει; Όταν άλλα του τάζουν και άλλα του δίνουν; Ίδια νιώσαμε και εμείς. Άλλα μείναμε με τα κεφάλια σκυμμένα και τα μάτια γεμάτα απορία και άλλα τα ανέμιζαν ξεφωνίζοντας. Ύστερα το ξεχνούσαμε. Μόνο όταν έπαιρναν να τελειώσουν οι εφημερίδες στην πρόκα του απόπατου το θυμόμασταν. Ναι. Είχαμε βρει τι θα τις κάναμε, ειδικά αυτές που δεν διαλύονταν στον αέρα και έπεφταν πακέτα. Είχε και ο απόπατος γερό και χοντρό πάτερο. Όχι δεν τις χαρακώναμε με μαχαίρι στη γωνία για να περάσουν από το κεφάλι τις δεκαπεντάρας πρόκας. Απλά ξεκαρφώναμε την πρόκα και τις καρφώναμε. Το πάτερο άντεχε. Προσωπικά σε εμένα μα και στα άλλα παιδόπουλα δημιούργησαν για καιρό έντονο προβληματισμό. Έγραφαν η Βραδινή και η Ακρόπολη τα δικά τους, μα ήταν εφημερίδες και είχαν στόχο συγκεκριμένο αναγνωστικό κοινό με συγκεκριμένες πολιτικές πεποιθήσεις και αφ' εταίρου έπρεπε να πουλήσουν για να συντηρηθούν. Αλλά το κράτος; Χέσε μέσα Πολυχρόνη που δεν γίναμε ευζώνοι.

Συνηθισμένος άνθρωπος ο πατέρας του Νικόλα, του τσιλέβινα, μα ζητούσε και έψαχνε πράγματα που δεν ήταν δυστυχώς συνηθισμένα. Ζητούσε δρόμους να πλανηθεί η σκέψη του, μα δεν του έδειξε κανείς ούτε μονοπάτι. Ανήσυχο μυαλό που δεν το χωρούσε να ασπαστεί τα πολιτικά καμώματα. Ήταν και αθυρόστομος και ευέξαπτος στα νιάτα του. Μάλωσε με ένα κατακτητή και βγήκε στο κλαρί να βρει το στενορύμι του. Για το λόγο αυτό όταν το αεροπλάνο πετούσε αυτές τις προκηρύξεις με το εμφυλιοπολεμικό περιεχόμενο, μαράζωνε η καρδούλα του. Μάλιστα μερικά πάκα έπεφταν μονοκόμματα με τεράστια ορμή πάνω σε σκεπές προξενώντας τεράστιες ζημιές στα ήδη ταλαιπωρημένα και μισοχαλασμένα από τον καιρό κεραμίδια. Έτσι φούντωνε και η δυσαρέσκεια του φτωχού κοσμάκη. Συμμοριτοπόλεμος, κομμουνιστικός

κίνδυνος και τα τοιαύτα, κοντά δέκα χρόνια μετά. Έσκυψε και πήρε ένα πακέτο.

-Τι θα τις κάνεις μωρέ, ρώτησε ο Μίλτος που κρατούσε μερικές να τις δώσει στον πατέρα του. Να διαβάσει και να θυμηθεί τα κατορθώματά του. Θριαμβολογούσε για ότι έγινε στο Γράμμο και το Βίτσι.

-Να μωρέ, τελείωσαν στον απόπατο οι εφημερίδες και λέω να βάλω αυτές. Φαίνονται πιότερο καθαρές και κομμένες σε ωραίο σχήμα. Ότι πρέπει να σκουπίζω τον πισινό μου. Δεν βγάζουν και μαυρίλα να λερώνουν τα σώβρακα του πατέρα μου που τα φοράει άσπρα.

-Γιατί δεν τις διαβάζει; Ξέχασα είναι από τους χαμένους.

-Όχι ρε συ, τις διαβάζει εκεί που κάθεται πάνω από την τρύπα. Τους ρίχνει καμιά ματιά. Έτσι να φεύγει το πράμα μονοκόμματο. Να μην ζορίζεται τώρα πίσω πίσω που έχει και αιμορροΐδες.

-Εμ, ας πρόσεχε. Ας υπέγραφε. Ο δικός μου την έβαλε και τον βλέπεις τώρα, πέταξε ο Θέμης. Μια χαρά είμαστε. Και δουλειά έχει και κανένας δεν του μιλάει. Να δεις πόσο σεβαστικά του φέρνεται ο αστυνομικός!

-Μπα έχουν νταραβέρια; Σαρανταπεντάρα είναι;

Πώς να τα ξεχάσει ο Νίκος όσα του έλεγε ο πατέρας του, ο κυρ Κώστας, για τις μαύρες μέρες του εμφυλίου και της παρανομίας, τα βασανιστήρια στην εξορία και την βίαιη συμπεριφορά από εκείνα τα κτήνη; Που δεν είδαν ποτέ το χαμόγελό τους. Δεν άκουσαν ήρεμη τη φωνή τους. Μόνο γαύγισμα διαταγές ξύλο και δουλειά. Πολύ δουλειά. Για όσους ενώ ανήκαν αλλού και αφού είχαν γυρίσει σπίτια τους, βρέθηκαν μετά από κάποια Άνοιξη να υπηρετούν στον εθνικό ή στο δημοκρατικό στρατό. Ανάλογα με το που ήταν η κατοικία τους και όχι με το που ήθελαν. Όσο ήταν στο βουνό πρόλαβε να γκαστρώσει τη μάνα του σ' αυτόν. Το 57 έκανε τη Βασούλα την αδελφή του, δυο χρονών τώρα. Έβλεπε και όσους το είχαν γυρίσει από νωρίς στην μεταμέλεια να τα κουτσοκαταφέρνουν. Μερικοί ήταν φτιαγμένοι οικονομικά. Φορέσαν και ημίψηλο. Τρομάρα τους. Είναι όντως για λύπηση και γέλιο. Εδώ και κάμποσα χρόνια κουράστηκε. Ειδικά μετά το θάνατο του μικρότερου αδελφού του, του Αυγουστή, που υπηρετούσε στον Εθνικό στρατό. Λες και αυτός υπηρετούσε στο Ρώσικο. Στο βουνό τον βρήκε ο εμφύλιος στο βουνό στρατεύτηκε. Τον μικρό τον βρήκε στην πόλη τους έτσι επιστρατεύτηκε

σ' αυτόν. Ήταν ένα από τα πολλά θύματα αυτής της κατάστασης που άνθρωποι του αριστερού αντάρτικου βρέθηκαν στον εθνικό στρατό και το ανάποδο. Ήταν οι λεγόμενοι «αυθορμήτως επιστρατευθέντες». Κλείστηκε στο καβούκι του και δεν ξαναγύρισε πίσω στα πολιτικά. Αυτά είναι για όσους τους παίρνει ο άνεμος. Για όσους έχουν συνείδηση και πιστεύω σαν του καπνού. Που από κει που τραβάει την ανηφόρα στο πρώτο αεράκι προσκυνά και σκορπά όπου τον πάει αυτός. Έτσι κι αλλιώς το ξύλο και η εξορία το κάμαν το καθήκον τους. Πάνε τα μπράτσα και το γερό κορμί. Ορκίστηκε και στο όνομα των γονιών του να μην μπλέξει ξανά μα και να μην προσκυνήσει. Να μην πάρει μισθό μέσα σε κουτί τσίγκινο, αυτά που βάζαν τις λαδομπογιές. Μέσα του το είχε το συναίσθημα της αλληλεγγύης για τους σωστούς συναγωνιστές του, μα το βαστούσε όπως βαστάν οι νοικοκυρές τη χόβολη. Σε χαμηλούς τόνους. Ούτε καν να σιγοκαίει. Αυτή όμως ήταν η ύπαρξή του, ο πυρήνας γύρω από τον οποίο περιστρεφόταν. Κάθε τόσο το έκανε το καθήκον του. Όπως και να το κάνουμε σε κάθε άνθρωπο υπάρχουν οι χόβολες, οι καταβολές. Κοιτά όσους το γύρισαν και το σπιτάκι απόκτησαν παράνομα και οικόπεδο τους δώσαν και τα στραβά μάτια έκαναν όλες οι υπηρεσίες. Μόνο σ' αυτόν και κανά δυο ακόμα, ήταν σωστοί κέρβεροι. Αυτό το παράπονο γινόταν αεράκι, φυσούσε και αυτή ζώηρευε. Όλο και το τότε γινόταν τώρα, μα ορκίστηκε. Έβλεπε με αρκετή συμπάθεια το κίνημα Ράσελ για παγκόσμιο αφοπλισμό και την δράση ενός Έλληνα γιατρού και τα παρακολουθούσε στενά και με ενδιαφέρον.

«Δω πάνω στο βουνό, του έλεγε ότι τους μολόγαγε ένα παληκαρόπουλο, ανασαίνουμε με ένα ήσυχο και ουδέτερο για την αρχή του νυχτιάτικο ρυθμό. Μακριά από τις πόλεις και τις θάλασσες που έχουν γρήγορες και αλλιότικες τις ανάσες. Το βαθύ του σκοτάδι το τρυπάμε με το γέλιο μας. Ο ήλιος κάθε πρωί βγαίνει καινούργιος. Μόνο που κάθε του ανατολή γίνεται πάνω σε ένα παλαιό κόσμο στον οποίο ζητά να του δώσει την πνοή του, μα δεν τον βλέπει πουθενά. Τον αποζητά στα χωράφια στους κάμπους στις βραγιές των πλαγιών στις πόλεις στη θάλασσα στα νταμάρια στα ναυπηγεία στους ταρσανάδες. Πουθενά τα πάντα αφημένα. Αυτόν τον κόσμο προσπαθούμε να αλλάξουμε. Ίσως να αποτύχουμε. Αν όχι τότε είναι σίγουρο πως θα δούμε τις πληγές των απλών ανθρώπων, που κυνηγημένοι σαν αγρίμια τρέχουν χωρίς σταματημό».

-Όχι δεν ήμουν κομμουνιστής. Προοδευτικές ιδέες είχα. Σαν ανήσυχος άνθρωπος είδα το σκοτάδι που απλωνόταν παντού και βγήκα στο βουνό. Πήγα στο Ε.Α.Μ, γιατί όλοι όσοι ανέβαιναν εκεί πήγαιναν. Ήταν και ο χώρος που τακίμιαζε περισσότερο με τις απόψεις μου. Γιατί είχα από δαύτες. Ελευθερία, ισότητα, δικαιοσύνη, δημοκρατία. Ήμουν ανοικτός σε όλα τα μηνύματα μα προτίμησα αυτά που με γεμίζαν. Που μιλούσαν στο μέσα μου. Όλο αυτόν τον καιρό δεν πείραξα άνθρωπο. Αντίθετα φυγάδεψα πολλούς. Μόνο τον εαυτό μου δεν μπόρεσα να φυγαδέψω. Αντίσταση, εμφύλιος. Δυο εποχές για μια ιστορία που σφραγίστηκε. Κρυφός κι ο θησαυρός που σφαλίστηκε μαζί τους. Η απόσταση από τη μια εποχή στην άλλη; Όσο απέχει το σύγκρυο από τον αχό. Τον αχό μιας θυμωμένης περιόδου μαύρης σαν την νύχτα. Μια νύχτα που ερχόταν με τόση αγριάδα! Μια αγριάδα που σερνόταν ανεμπόδιστα ανάμεσα στις ομάδες, στις γειτονιές, τις πλαγιές. Με τα πρώτα βάνουσα περιστατικά τα παράτησα και γύρισα σπίτι μου. Συνάμα ένας από τους ομαδάρχες με κάλεσε απόμερα κάποιο πρωινό και μου είπε τα μαντάτα για τον θείο σου τον Αυγουστή. Φτάναν και στο ρώσικο στρατό τα άσχημα νέα. Πέντε μερόνυχτα μου πήρε να φτάσω στην πόλη μου. Παρουσιάστηκα στο τμήμα. Εκεί μου στάθηκαν όσοι τους είχα γλυτώσει από εκτέλεση. Που για μερικούς από αυτούς του βουνού ήταν προδότες. Όπως και εγώ ήμουν προδότης για τους άλλους. Παντού προδότες, από δω από κει. Πού είναι τελικά οι πατριώτες και ποιοί είναι; Εδώ έμαθα για τα καθέκαστα του αδελφού μου. Ένας μαλάκας έπαιζε με μια χειροβομβίδα και γέμισε πέντε κορμιά σιδηρικό. Τους φόρτωσαν και τους πέντε. Θα έβλεπε φαντάζομαι τον χειριστή να σηκώνει τους διακόπτες. Τσακ, τσακ, τσακ. Μετά θα άκουσε πάνω από το κεφάλι του το θόρυβο που έκαναν οι έλικες. Βζιν, βζιν, βζιν. Ένα τράνταγμα θα τον έκανε να καταλάβει ότι σηκώθηκαν και άλλο ένα πως έφτασαν. Αμέσως είδε, έτσι θα νόμιζε, να μπαίνουν μέσα η γυναίκα του με το γιό του το Νικόλα. Βέβαια και αυτός Νίκος. Το όνομα του πατέρα μας. Νόμιζε ότι σηκώθηκε. Μην τον δουν κάτω λεβέντη πράμα. Ότι τους αγκάλιασε μα τα πόδια του και τα χέρια του δεν άντεξαν. Τώρα έβλεπε από ψηλά το φορείο με αυτόν πάνω να το τρέχουν προς το χειρουργείο. Τι αστείο. Οι άνθρωποι μοιάζαν σαν άσπροι λαγοί που τρέχαν όπως τους κοιτούσε από κει πάνω και αυτός τους είχε πάρει στα σοβαρά ίσαμε τα τώρα. Μα γρήγορα, πολύ γρήγορα έφυγα ξανά στα βουνά. Με βρήκε ο Τάκης και με ειδοποίησε. « Θα σε πιάσουν μα μη φοβάσαι. Θα καταθέσουμε υπέρ σου, εγώ ο Αντώνης ο

Μάρκος και ένα σωρό άλλοι. Σου χρωστάμε τη ζωή μας.» Μα εγώ ήμουν φευγάτος. Μετά άρχισαν τα προβλήματα στο βουνό. Που ήσουν, γιατί επέστρεψες θα περάσεις από δίκη. Σ' αυτή με υπερασπίστηκε ένας εθελοντής από το αλβανικό μέτωπο. Μου είπε τι να πω και αθώωθηκα. Με τον εμφύλιο να κρατά για τα καλά πια, από πλαγιά σε πλαγιά και από χωριό σε χωριό. Να έχουμε χωριάτες και χίτες ενάντιους, να μην ξέρουμε από ποιους να φυλαχτούμε. Τελικά το πήρα απόφαση. Δεν τον μπορούσα και δεν τον ήθελα αυτόν τον πόλεμο. Έλληνες εναντίων Ελλήνων. Δεν τα λέρωσα τα ξερά μου. Δικάστηκα μαζί με άλλους. Αν είναι η ιδεολογία αδίκημα ας με δικάσουν. Το κορμί θα βασανίσουν όχι το φρόνημα. Να αποκτήσουν επιτέλους οι πράξεις και οι λέξεις το πραγματικό τους νόημα και βάρος. Στην είσοδο της αίθουσας γυναίκες μαυροφορεμένες βαστούσαν στα χέρια τους φωτογραφίες εικόνες και σταυρούς. Το ένοιωθα πως το τοπίο ήταν ναρκοθετημένο. Πως πρέπει να το διασχίσω με τα μάτια δεμένα. Ξέρω πως άδικα δικαζόμουν. Μα σε τέτοιες εποχές η αδικία συνυπάρχει με το δίκιο όπως βαδίζουν πλάι το πλάι ο πόλεμος με την ειρήνη, ο όλεθρος με τον συμβιβασμό, η ζωή με το θάνατο. Για το λόγο αυτό παρέμενα ατάραχος και απαθής. Όμως όχι να δικαστώ σαν προδότης! Σαν συμμορίτης! Χάθηκε να κατηγορούμαι για καταχραστής, χίτης, γερμανοτσολιάς ή ταγματασφαλίτης; Η αίθουσα του δικαστηρίου ήταν ασφυκτικά γεμάτη από κόσμο που ήταν εκεί να ζητήσει την καταδίκη, να την επιβάλλει με την βία και από άλλον που ήταν εκεί να ακούσει και να κλάψει σιωπηλά. Από μανάδες μαυροφορεμένες που και αυτές ζητούσαν δικαίωση. Από αστυνομικούς δικαστές και στρατοδίκες. Η μόνη που απουσίαζε και έλλειπε παντελώς ήταν η δικαιοσύνη. Αυτή την πηδούσαν το καθεστώς και το σύστημα στα γύρω από το μέγαρο πεζοδρόμια. Το βράδυ πριν την δίκη ήλθε ο πατέρας μου στον ύπνο να μου παρασταθεί. Ήμασταν λέει στη λίμνη με τα καθαρά και ήρεμα νερά της να περνούν κάτω από την κοιλιά της βάρκας. Να την οργώνουμε και να την αρμέγουμε. «Να την προσέχεις και να την τιμάς τη θάλασσα γιε μου», μου είπε. Ύστερα χάθηκε. Η θάλασσα μολώθηκε γέμισε φύκια. Σάπια φύκια σηκωμένα λες από αλιμπατζάδα. Κρύωσε η καρδιά μου. Σημαδιακό το όνειρο. Με αυτό προχωρούσα. Με αυτό πήγαινα να δικαστώ. Όμως όσοι περάσαμε στην αντίσταση ήταν γιατί το θέλαμε. Δεν λογαριάζαμε και δεν υπολογίζαμε κανέναν. Και ήμασταν πολλοί. Σαν το κύμα σε βαθιά θάλασσα. Τότες ένα αντιμάμαλο από αυτό με κτύπησε στο πρόσωπο και με συνέφερε.

Χρόνια μετά ο Σαββόπουλος έγραψε και τραγούδησε το «κι αν βγω απ' αυτή τη φυλακή κανείς δεν θα με περιμένει. Οι δρόμοι θα' ναι αδειανοί κι η πολιτεία μου πιο ξένη».

Δω πάνω στο αφιλόξενο ξερονήσι ο Τάσος είχε καιρό, μα πάρα πολύ καιρό. Απορούσε πως κρατιέται ακόμα στη ζωή. Έτσι κ' αλλιώς στην άνοιξη της ζήσης του προέκυψαν αναστατώσεις, πολιτικές ζυμώσεις και δραματικές καταστάσεις. Το πρώτο σοβαρό και προεξάρχον γεγονός ήταν το προσφυγικό ζήτημα. Δεν μπορούσε τότες να χωρέσει στο μυαλό του πως και γιατί αυτοί οι άνθρωποι έχασαν και εκδιώχτηκαν αφού δεν ρωτήθηκαν καν αν ήθελαν να γίνουν όλα αυτά που έγιναν. Δυο γειτονιές πιο πάνω απ' τη δική του ήταν οι παράγκες μέσα στις οποίες πόρευαν τα βήματά τους, χλευασμένοι και δακτυλοδεικτούμενοι στην καινούργια τους πατρίδα. Δεν θυμάται δεν ξέρει και δεν τον ενδιαφέρει να μάθει τί ήταν εκείνο που τον έσπρωξε να γίνει ένα με τα συνομήλικα που όπως και αυτός γυρνούσαν ξυπόλυτα και αδύναμα, έχοντας στα μάτια την απορία το παράπονο την ανάμνηση και τον πόνο. Το μόνο που είχαν παραπάνω από αυτόν ήταν και ο φόβος. Έφηβο τον βρήκαν οι εκθρονίσεις και οι επιστροφές του Γεωργίου τα απανωτά κινήματα και πραξικοπήματα και τέλος η δικτατορία του Μεταξά και το ανελέητο κυνήγι των αριστερών. Ήλθαν και τα Μαγιάτικα της Θεσσαλονίκης και το πράμα ήλθε και έδεσε παίρνοντας μόνο του το δρόμο του. Αμέσως μετά την εφηβεία κολύμπησε βαθιά σε γεγονότα και καταστάσεις που σχετιζόμενα με την περίοδο της ζωής του λογικά έπρεπε να αντιστοιχούν στο καλοκαίρι. Πόλεμος, αντίσταση, αντάρτικο, εξορία. Ωραίο καλοκαίρι! Όπως και να' χει αυτό του έτυχε από τη μια και αυτό ήταν επιλογή του από την άλλη. Και οι επιλογές πληρώνονται. Μια φάση της ζωής του γεμάτη αντιφάσκοντα συναισθήματα. Μια στο ζενίθ με το γάμο του και μια στο ναδίρ. Και αυτός καρυδότσουφλο στην περιδίνηση των απόνερων γεγονότων και καταστάσεων με σημαντικότερο την απώλεια της Αργυρώς. Από τότε το καλοκαίρι έγινε χειμώνας πάνω στα βουνά. Τώρα το νοιώθει ξανά το παγωμένο μάρμαρο του φόβου. Ξανά και ξανά στο όνειρό του η Αργυρώ να πέφτει στη λίμνη. Θάνατος. Όταν πέθανε η μάνα του ήταν θλίψη. Οργή όταν έφυγε Εκείνη. Αποστροφή να μην ξέρεις που αναπαύεται η ψυχή της. Ερημιά να κοιμάται κάθε βράδυ χωρίς το χάδι της. Αμηχανία να μαλώνουν μπροστά σου δυο κόσμοι. Όλα

αυτά μαζί. Φόβος. Όλες οι πλαγιές τα λαγκάδια και οι κοιλάδες τότες κοιλοπονούσαν την άνοιξη μα αυτή αργούσε. Εκεί όπως καθόταν έχοντας στα πόδια του το ρυάκι να τρέχει τα νερά του άκου λέει του' ρθε να θέλει να ξεπλύνει τις αμαρτίες του και να ξαναβαπτιστεί. Έτσι χωρίς παπά και ψάλτες. Παπάς με πετραχήλι τα νερά και ψάλτες το καλάρισμά τους. Πόσο ήθελε αλήθεια να μαλακώσει η ψυχούλα του να την παραδώσει στη χάρη του και αυτός με ένα σφυρί ένα αμόνι και με τη φλόγα της διδασχής του, να την πλάσει και να της δώσει το σχήμα που εκείνος ήθελε. Με το σφυράμονο και όχι με προσευχές. Ύστερα θα ήταν ικανός να πιάσει το νήμα του χρέους. Αυτό που έπρεπε να πληρώσει. Να κάνει τη σούμα του κατά το πώς το νόμιζε αυτός και όχι όπως το ήθελαν οι άλλοι. Στην εσχάτη ανάγκη όπως το όριζαν οι γραφές εκεί μπροστά από τις πύλες του παράδεισου και της κόλασης. Αθέλητα έσκυψε γέμισε τη χούφτα του καθαρό νερό την έφερε στα χείλη του και άφησε και κανά δυο σταγόνες να πέσουν πάνω στα στήθη του. Έτσι μπας και το δροσίσουν.

«Μεγάλη σου η χάρη Χριστέ μου. Έψαχνα την ψυχή μου και τον εαυτό μου χρόνια πάνω στη γη, γιατί είχα ξεχάσει να κοιτάξω ψηλά κατά το φεγγάρι. Και ύστερα λεν πως μόνο στα παραμύθια μπορούν να αλλάξουν όλα στη στιγμή. Να γίνει ο κόσμος καλός και ίσως καλλίτερος ακόμα».

Τι όνειρο και το χθεσινό αλήθεια. Ήταν αυτός και αυτή και ανάμεσα τους μια μεσοτοιχία να χωρίζει τον ύπνο τους από το συνειδητό. Την καβάλησε και έπεσε από την άλλη πλευρά της. Εκεί που έχει το βασίλειό του ο λήθαργος. Μέσα από αυτόν άκουσε από μακριά το θρόισμα των δέντρων σαν αναφιλητό, ανάκατο με το μοιρολόι και το θρήνο του ανέμου. Το θρήνο της ψυχής του. Πιο πέρα σαν να διέκρινε το χώρο του ονείρου. Το δικό της χώρο εδώ και καιρό. Από εκεί του ερχόταν χαμηλόφωνα γέλια και κλάματα. Τόσο που να μην ξυπνήσουν το όνειρο και του χαλάσουν τη μέρα του σημαδεύοντάς την. Αλήθεια ξυπνάνε τα όνειρα και αν ξυπνήσουν φέρνουν στο φως πληγές;

«Πληγή που τη βλέπει το φως μην τη λυπάσαι» την άκουσε να του φωνάζει.

Αλήθεια τί ήθελε να πει το πνεύμα της; Τώρα πια αυτή είναι ένα άπιαστο μεγαλείο χωρίς μορφή και επομένως χωρίς περιγραφή. Ίδια με το Χριστό. Πνοή άνεμος και ήχος. Έτσι που να μην μπορούν πια τα καρφιά να την σταυρώσουν.

«Στον ερχομό της βασιλείας των ουρανών θα μοιάζουμε όλοι αδέρφια» του φώναξε και χάθηκε με ένα τρανταχτό γέλιο.

Τώρα τελευταία όμως κάθε φορά, που καθισμένος στα ράχτα άφηγε τη ματιά του να ταξιδεύει αχαλίνωτη προς τον τόπο του, η σκέψη του ερχόταν αντιμέτωπη μαζί του σε ένα μεστό και γιομάτο διάλογο. Κάθε φορά πióτερο δυνατή. Κάθε φορά πióτερο κερδισμένη.

-Πώς είναι δυνατόν του έλεγε αυτά που γίναν χθες να τα φέρνεις στο σήμερα και αυτά που πρέπει να γίνουν σήμερα να τα στέλνεις στο αύριο; Άντε χριστιανέ μου. Ξεκίνα. Πάρτο απόφαση. Τόσοι κ' όσοι το 'καναν.

-Ακριβώς όπως το λες. Τόσοι κ' όσοι. Μόνο που εγώ δεν είμαι τόσοι κ' όσοι.

-Α, το ξέχασα.

-Ύστερα είναι και οι επιστολές στο δάσκαλο και το παπά. Άλλη ζευτίλα και αυτή. Πες μου σε παρακαλώ τι στο διάολο θα γράψω; Τι στο καλό θα βρω για δικαιολογία σ' Εκείνη;

-Όταν φτάσει εκείνη η ώρα θα δούμε. Άντε σήκω. Σπάρα από το βράχο. Αυτό είναι το πρόβλημα; Κάνε ξανά μια τρίπλα σαν όπως όταν έπαιζες εξτρέμ. Πάψε πια να παρακολουθείς και να καρτεράς τα συντρίμια και το χαμό μιας ζωής χωρίς να μπορείς να αντιδράσεις. Μη λασπώνεις βαλτώνοντας μη τα παρατάς. Άρπαξε ξανά τη ζωή απ' τα μαλλιά και σύρτη στον αέρα. Δεν χρωστάς συγνώμη ή μεταμέλεια σε κανένα παρά μόνο στον εαυτό σου. Αφού το βλέπεις πως όσο κάθεσαι εδώ σαπίζεις, δεν βρίσκεις μια σταλιά τόπο να πιαστείς για να σταθείς. Τόσο και μπαίνει βαθειά στα σώψυχά σου ο χειμώνας. Δεν σου λέω να γυρίσεις στις άνοιξες και τα καλοκαίρια. Δος της όμως λίγο από το φθινόπωρο, λίγο από τη δροσιά της βροχής και τη ζεστασιά από τις γιορτές που όλο και το συνοδεύουν.

Κάποτε σ' αυτές τις σκέψεις αντιδρούσε βίαια βρίζοντας και αναπολώντας. Τώρα σα να βλέπει τις αντιστάσεις του μαλθακές σε τέτοιο σημείο και βαθμό που να μοιάζουν ότι δεν υπάρχουν. Ένα «καλά» ψελλίζει από μέσα του μόνο, μαζί με ένα «άντε τώρα» και μετά ειρωνικό χαμόγελο συνοδευμένο από κούνημα του κεφαλιού. Ύστερα αργά και ασήκωτα βήματα ανάκατα με ράθυμες και βαριά συννεφιασμένες σκέψεις. Δεν θυμάται γιατί δεν θέλει να θυμηθεί πόσο καιρό έχει δω πάνω. Όμως είναι ο τέταρτος χρόνος που μαζί με αυτά από το 40 μέχρι τώρα κοντεύουν να κάνουν δέκα. Ένα τεράστιο κομμάτι της ζήσης του χαμένο. Κάτι του θυμίζει αυτός ο αριθμός. Βέβαια. Αυτόν που είχε παράδειγμα ίσαμε τα τώρα. Αυτόν που τον

διάβασε στο σχολείο. Το Δησσεά. Μόνο που ο ίδιος γίνεται ο αντί Δησσεάς. Μολαΐμισε σαν το λαυράκι που το πήρε στο κατόπι δεινός καμακολόγος. Εκεί κάπου στα ρηγά προσπαθεί να χαθεί μέσα στη θολούρα περιμένοντας το μοιραίο. Μα κείνος είχε μια Πηνελόπη. Αυτός τι; Μόνο σκηνές από βαρκάδα σε φεγγαράδα. Που κυνηγούσε να βάλει το φωτοστέφανο μέσα στη βάρκα και πάνω στα μαλλιά της Αργυρώς, μα που ποτέ του δεν το κατόρθωσε. Όλο και του ξέφευγε λες και περνούσε ξυστά τους. Πολλές φορές έσκυψε μέσα του να βρει τι ήταν αυτό που τον έδεσε τόσο πολύ μαζί της. Πραγματικά εύρισκε πολλά πέρα από την ομορφιά που με τα χρόνια χάνεται. Εκεί το ζάστερο και αστραποβόλο βλέμμα της, που συναντούσε μέσα σ' αυτό τον λιμνοθαλασσίτικο ορίζοντα και το κρητικό οροπέδιο να φτάνουν ως πέρα τ' ακρούρανο, έτσι ακούραστα και γαλήνια διακοπτόμενα ενίοτε από ομίχλη και χαμηλά σύννεφα. Το ευθυτενές παράστημά της, το στητό της περπάτημα, το γάργαρο γέλιο της, η απέραντη καλοσύνη της, η εντιμότητα, ο αδάμαστος και ακέραιος χαρακτήρας, ο καθαρός και αβίαστος λόγος της και τέλος η ριζίτικη λεβεντιά της. Του έλλειπε καιρό τώρα η σπίθα των ματιών της όταν τον κοιτούσαν και έβλεπε μέσα απ' αυτά τη μέρα να κινάει. Που έβλεπε μέσα από το κοίταγμά της τον ήλιο ν' ανατέλλει. Εκείνος ο τόνος της φωνής της ο γεμάτος με νάζι και παιχνίδι σαν του μιλούσε ή του ζητούσε κάτι. Το χαμόγελο που φώτιζε το πρόσωπό της η δύναμη του χαρακτήρα της. Ακαταλάγιαστη γυναίκα ήταν η Αργυρώ. Έσερνε το σόι της από την Κρήτη μαζί με τη λεβεντιά της και τους σπάνιους ιδιοματισμούς. Συχνά πυκνά τα αμόλαγε τα κρητικά πάνω στις ξέγνοιαστες κουβέντες. Της άρεσαν και τα λουλούδια κυρίως οι βασιλικοί. «Θα φτιάξω το ματζιπέτι έτσι που να γυροτραφίζει τον τοίχο και θα το στολίσω με δαύτους, στο πρώτο χάνδι του ανέμου να μοσχοβολούν», έλεγε με χαμόγελο στα χείλη. Καιρό τη γυρόφερνε. Ήταν και η αδελφή του φιλενάδα της. Είχαν και το ίδιο όνομα. Τον είδε αγιοπνευματίτη να διασκεδάζει να χορεύει και να τραγουδά. Δεν θα είναι κακός σκέφτηκε. Αυτοί μηδέ χορεύουν μήτε τραγουδάνε. Έσκασε το χαμόγελο στο χειλάκι της. Της άρεσαν και αυτής εκτός από τις μαντινάδες και τα ριζίτικα, οι ζουρνάδες και οι σκοποί που έπαιζαν και από χορό κάτεχε. Τα πόδια της πήγαιναν από μόνα τους τόσο το σκοπό των πατινάδων όσο και του ραστ. Τα ένοιωσε να φουσκώνουν στους μηρούς και να μυρμηγκιάζουν στις πατούσες. Να ετοιμάζονται για χορό μαζί με το κορμί της που πάλλονταν ολάκερο. «Ας γευτώ αυτό που θέλω και κατέχω τώρα γιατί αργότερα ποιος ξέρει τι γίνεται» σκέφτηκε και με μιας προχώρησε και πιάστηκε μαζί του. Την ίδια στιγμή ένοιωσε να ξεπηδά μέσα από την ταραχή της, παρ' όλο που ήταν μικρή και πρωτάρα, το ένστικτό της. Έτσι ένα πλατύ χαμόγελο φώτισε μέσα στη νύχτα το

πρόσωπό της. Το ίδιο χαμόγελο είχε και αυτός. Κιμπάρικο, ανοικτό και απονήρευτο. Ήταν σαν μια υπογραφή συμφωνίας μεταξύ τους. Το ένοιωσε το χέρι της ζεστό και τρυφερό γεμάτο λαχτάρα και γλύκα ίδια και όμοια με τη δική του, που την ανέβαζε από τα σωθικά του προς τα χείλη το μυαλό και τη λαλιά η γυναίκεια παρουσία πλάι του. Δεν χρειάστηκε πολύ να σφίξουν οι δυο παλάμες και να πλέξουν τα δάκτυλα μεταξύ τους σε ένα συνάντημα, μια υπόσχεση, ένα δέσιμο και όλα αυτά με τον πιο απλό τρόπο. Αυτόν της καρδιάς. Το ίδιο τρυφερά κίνησε να κατακλύζει τα χέρια τους το πρώτο ιδρώμα, σημάδι της συμφωνίας που θα άλλαζε τη ζωή τους.

Πάλι στα όνειρά του και στην σκέψη του ήλθε απόψε. Πάλι μαζί της μιλούσε και ρουφούσε ότι του έλεγε.

-Πόσοι απομείναμε; Τι θα κάνω μόνος μου; Γιατί να μείνω πίσω;

-Α, εσένα φαίνετε σε άφησαν μη και χαθεί η φύτρα, για έχα.

-Ξέχνα το αυτό Αργυρώ. Δεν αποκτήσαμε. Άκληροι μείναμε και μαγκούφηδες. Δεν βγάλαμε ρίζες και κλαδιά.

-Σου είπα, εσένα σε κράτησε ο θεός. Από σένα πήρε μόνο εμένα. Τώρα θα πάρω και εγώ τον ίσκιο μου από πάνω σου. Να μη σε βαραίνει. Είσαι ακόμα νέος και λεύτερη ψυχή.

Αυτά ήταν τα λόγια της και σηκώνοντας το χέρι της σαν να άρπαξε από πάνω του μια ελαφριά κουρτίνα. Την τράβηξε απότομα και με δύναμη. Την πέταξε μακριά στα νερά του Αιγαίου. Αυτός κοίταξε κατά το βορά. Έψαχνε με τα μάτια του μια χαράδρα της Πίνδου και την ψυχή του που είχε ήδη ανηφορίσει κατά κει. Στον καθαρό αέρα μακριά από την ανθρωπία. Στον ανοικτό ορίζοντα και ουρανό μαζί με τα πουλιά τα αγρίμια και τους λεύτερους αετούς. Μαζί με τους χαϊνήδες της Κρήτης και ας μη τους ήξερε. Πώς την αχρήστευσαν έτσι; Σε τι έφταιξε; Πώς δεν μπόρεσε ή δεν τόλμησε να αντιδράσει; Ποια μοίρα την καταδίωκε και γιατί πλήρωσε; Αυτή που λάτρευε την εξοχή και το θρόισμα της δροσιάς πώς το άντεχε να τα ακούει από μέσα; Για όλα αυτά ένοιωθε την οργή του να θεριεύει, την εκδίκηση να στήνει καρπούλια, να παραφυλάει και το μίσος να ξεχειλίζει. Σταδιακά άρχισε να οικτρίζει τον εαυτό του να στρέφει το μίσος μέσα του, να κυνηγήσει τις συνήθειες που δεν έλεγαν να αλλάξουν. Μέχρι που του' γινε αδιαφορία που κατόρθωσε να μπει σαν τον βερνάρδο τον ερημίτη στο καβούκι του οστράκου του.

Τα φεγγάρια της ευτυχίας του με την Αργυρώ, εκτός του ότι χάθηκαν απρόσμενα, απροσδόκητα και ανεπάντεχα, είναι πια και μακρινά λίγο ως πολύ. Λίγο σε ότι αφορά τη σχέση τους με το χρόνο

και πολύ σε ότι αφορά την έντασή της σε πόνο, πίκρα και παράπονο. Φεγγάρια μακρινά που τα συνοδεύουν όνειρα θέλησες και ελπίδες για ζωή και που τα πήραν μαζί τους. Είναι και εκείνο το αγκάθι του αν. Πολλά αν μαζί με πολλά γιατί και πώς. Αμ και εκείνος ο ενθουσιασμός της για τις νέες ιδέες τότε; Τότε! Μεγάλη κουβέντα. Στα τότε χαιρότανε τη λίμνη του μέσα στη σιγαλιά της νύχτας που προσπαθούσε να ξανοίξει το απέραντο μαύρο της στις αφέγγαρες ώρες με το φως της λάμπας. Παρέα του ο θόρυβός της και το αχνό πλατάγισμα του καμακιού. Αλήθεια σε κανά μήνα από τώρα θα ετοιμάζε σε άλλες καταστάσεις τα σύνεργα της πριάς να φωτίσει ολάκερη η λίμνη. Του λείπει δέκα χρόνια τώρα. Ακριβώς όσα ξόδεψε ο ήρωάς του ψάχνοντας την αμπολή του. Όχι ρε γαμώ το. Λες να αφήνει να του χαράζουν το δρόμο άλλοι; Μπας και ήλθε η ώρα να χαράξει το δικό του για να τον περπατήσει; Το' νοιωθε δω πάνω πως όσο περισσότερο αναλογιζόταν τα πρότερα δεν θα ξημέρωναν καινούργια. Στο τέλος εύρισκε πάντα κάποια γωνιά να απιθώσει το λογισμό του και στα κενά που εύρισκε στο μυαλό του, μέσα στις αναμεσάδες τους, έχωνε κλαράκια και κρεμούσε τις σκέψεις. Έτσι ανάκατες όπως κρέμαγε τα μπρίκια ο καφετζής στις πρόκες και η μάνα του τα πατσαβούρια. Ένας κουρασμένος και μίζερος από το σεργιάνι του ήλιος όλο βουτούσε στο τέλος του, ξεβάφοντας τη φύση από τα υπέροχα χρώματα που πριν λίγο είχε σκορπίσει παντού πάνω της. Αυτός ο ήλιος πια σ' αυτή του τη φάση είναι πηγή μελαγχολίας. Όπως η σαρακοστή. Μελαγχολία! Λέξη και αυτή. Μέλαινα χολή και έρεβος. Περίσσευμα από δαύτα. Ευκαιρία στοχασμού και σκέψεων. Λένε πως πλήττει πιότερο τους ανθρώπους της μελέτης. Άλλοι την λένε αγχόνη της ψυχής. Άλλοι την συνδέουν με την αυτοκτονία. Όχι δεν θα τους κάνω το χατίρι. Παραδόθηκε σε συλλογισμούς και αναμνήσεις μέχρι που από το παράθυρο του θαλάμου φάνηκε ένα ολόγιομο φεγγάρι που κόντευε να φτάσει στο μισό της μισής του διαδρομής. Βγήκε και τράβηξε προς την παραλία. Έβλεπε τον φωτεινό δρόμο που έστρωνε στην επιφάνεια του πελάγου. Πελάγωσε στα αδιέξοδα. Βούρκωσαν τα μάτια του λες και έφυγε εκείνη η σκληράδα στο κόιταμά τους. Και όμως δεν μπορούσε να αλλάξει ρότα στη ζωή του αν δεν.....!

Όσα ωραία και υπέροχα συνέβηκαν και σημάδεψαν τη ζωή του, στην κάθε ευκαιρία τα θυμάται και τα μαζεύει να τα ζήσει ξανά για λίγο, πριν τα τοποθετήσει πάλι βαθειά μέσα του μη τυχόν και τα καταστρέψουν οι περιστάσεις του τώρα. Εκείνο που δεν μπορεί να φέρει ξανά μπρος του είναι ο χαμένος χρόνος που σαν τα νερά του ποταμού ξέρει δυο πράματα. Η πορεία του και το τέρμα του είναι το ένα και το άλλο πως δεν έχουν ξανά επιστροφή. Το' χε καταλάβει

πια. Σε άλλο χρόνο ζούσε αυτός και σε άλλο η βούλησή του. Για το τότε μιλούσε αυτός για το τώρα αυτή. Λες και ήταν δυο εαυτοί σε ένα σώμα. Αν είναι να ζει κανείς έλεγε αυτός να ζει με το κεφάλι ψηλά. Μα για να γίνει αυτό πρέπει πρώτα να ζει του έλεγε αυτή. Πάει ακόμα ένα Σάββατο σκέφτηκε. Πέρασε αφήνοντας πίσω του πίκρα, σβήνοντας όπως το τσιγάρο στα χείλη και βυθίζοντάς τον στις μαύρες σκέψεις του. Το νοιώθει και αυτός πως βαδίζει ξεκομμένος και μακριά απ' τα όνειρά του. Κάτι σαν σε παραστράτι που βγάζει σε αδιέξοδο. Και σ' αυτόν ποτέ δεν άρεσαν τα αδιέξοδα. Γι' αυτό και βγήκε στο βουνό στο οποίο δυστυχώς βρήκε το τέλος του μεγάλου δρόμου. Πανσέληνος και απόψε. Η πιο λαμπερή, αυτή του Αυγούστου. Από τις εννιά το βράδυ φωτίζει και τώρα που κοντεύει δώδεκα την παρατηρεί να περπατά το φως της πάνω στα νερά του Αιγαίου, φωτοκοπώντας και γυαλίζοντας στον ανεπαίσθητο κυματισμό που βγήκε μαζί με το νυχτόμπασμα. Λέξη κ' αυτή! Εκεί στον τόπο του τη λένε συχνά σαν τους αμποδάει να βλέπουν το βυθό αφού τρεμοπαίζει τα νερά και τα τζαμώνει. Σκεφτόταν και πως τα πέντε χρόνια της Γαλανής και οι έξι μήνες του αβάπτιστου, ανίψια του και τα δυο, δεν ήξεραν από συναισθήματα, σκέψεις και προβληματισμούς. Ζούσαν στο σήμερα και μέσα απ' αυτό σε λίγο θα απαιτούσαν. Έτσι ήρθε και έδωσε το πράμα. Μετά από τόσο καιρό στο ξερονήσι, απ' όταν άρχισε να σκέφτεται να το κλώθει και να νοιώθει στο μυαλό του πως για ότι μέχρι τώρα του είχαν προσφέρει οι στιγμές και οι ηθικές αξίες του αγώνα κατά των κατακτητών δεν έπρεπε να τρέφει νοσταλγία αλλά σεβασμό, για να καταφέρει να ενώσει το τότε με το τώρα και το αύριο, άρχισε να ωριμάζει μέσα του η ιδέα της μεγάλης ή ταπεινωτικής επιστροφής, ανάλογα το πώς θα το έπαιρνε ο καθένας από την σκοπιά του. Φάνταζε και αυτή μια γενναία και υπεύθυνη πράξη αφού βαστώντας το παρελθόν μαζί του, θα μπορούσε να το τοποθετήσει στο αύριο και να του δώσει την ταυτότητά του. Από κάπου ξέπεσε στα χέρια του ένα φύλλο εφημερίδας από αυτά που κυκλοφορούσαν λαθραία δω πάνω. Ήταν η έβδομη και η όγδοη σελίδες της. Άρχισε ξανά να ενώνει το νήμα της ανάγνωσης που το είχε για χρόνια κομμένο από την όγδοη σελίδα που είχε μια αναφορά στα λογοτεχνικά. Μια στήλη με καμμιά δεκαπενταριά σειρές του κίνησε την περιέργεια. Αναφερόταν σε μια ποιητική συλλογή. «Πάλι για τον τόπο του μιλά. Για τα γήινα και τα λιμνοθαλασσίτικα. Που ακουμπούν στις αισθήσεις και γίνονται οσμές, εικόνες, ήχοι, γεύσεις, άγγιγμα. Είναι βαθιά και αφόρητα ερωτικά, γιατί για τον τόπο, ο έρωτας για τον τόπο είναι βασανιστικός.....! Πολλά μέσα στη μνήμη του, σκέψεις, στοχασμοί, αναστεναγμοί, λογισμοί, είναι αυτά που βράζουν και θέλουν να βγουν. Είναι άραγε αυτά ανεξάντλητα»; Μάχη Π.

Πάντα του άρεσε να διαβάζει και να μαθαίνει. Ιδίως ότι είχε σχέση με την ιστορία και την λογοτεχνία. Ας όψονται όμως οι καταστάσεις που τον απόκοψαν απ' ότι λάτρευε. Στην άλλη σελίδα διάβασε και τα χαρμόσυνα. Κυκλοφορούσαν εδώ και καιρό ανάμεσά τους. Ο Πλαστήρας κάτω από το βάρος της διεθνούς κατακραυγής κατάργησε τη Μακρόνησο. Σηκώθηκε ένα πρωί όσος κ' όσος και με τρεμάμενο βηματισμό αλλά περίσσια αποφασιστικότητα, εκεί κατά την Άνοιξη του 50 και τράβηξε για τα κεντρικά γραφεία. Μερικοί από τους εξόριστους μεταφέρθηκαν στον Αϊ Στράτη, μερικές από τις γυναίκες ξανά στο Τρίκερι, άλλοι παρέμειναν στην εξορία για αρκετά χρόνια και αρκετοί αφέθηκαν λεύτεροι. Ένας από αυτούς ήταν και αυτός.

Έτσι τούτο το στερνό βράδυ που βρίσκεται πάνω στο νησί είπε να μην κοιμηθεί. Θα το περάσει πάνω του και όρθιος. Θα περπατήσει σε μονοπάτια πάνω του και μέσα του. «Να εδώ σήκωσα στους ώμους μου τον φαρμακοποιό από τον Πύργο να τον φέρω στη σκηνή του. Είχε και τα δυο του πόδια σπασμένα. Σαν τους ληστές των ευαγγελίων. Εδώ άρχισε την αιμόπτυση ο γιατρός από τα Φάρσαλα. Ακούμπησε στον ώμο μου και έφτυνε αίμα ως το πρωί. Α εδώ, ναι εδώ ήταν που καθώς βρισκόμουν πεσμένος στο έδαφος ύστερα από αιφνίδια έφοδο μιας διμοιρίας, ο φαντάρος είχε σηκώσει τον υποκόπανο να με κτυπήσει. Ετοιμαζόμουν να αντιμετωπίσω τα κτυπήματα με τα χέρια μου. Κοιταχτήκαμε για μια στιγμή στα μάτια. Γνώρισαν το ένα τη ματιά και τον ορίζοντα του άλλου. Ήταν πατριωτάκι. Κατέβασε αργά το κοντάκι και έφυγε τρέχοντας και βλαστημώντας με κατεύθυνση την παραλία με τα βράχια. Κατάλαβα τι πάει να κάνει, σηκώθηκα και τον ακολούθησα φωνάζοντάς τον. Σώζων, Σώζων, τί πας να κάνεις ρε; Μετά αμέσως ακούστηκε ένας γδούπος. Όταν τον κράτησα στα χέρια μου ψέλλισε. «Δεν το αντέχω άλλο». Οι σκέψεις του διαδεχόταν αυτόματα η μία την άλλη παρασυρμένες λες από την κίνηση της ίδια της ροής τους. Εκεί κάτω ακουμπημένο στα βράχια τον βρήκε δίχως καν να το καταλάβει ένα απρόσμενο ξέσπασμα λυγμών. Το σώμα του βρισκόταν εκεί κοντά του αλλά ο νους του ήδη αλλού. Το αισθανόταν να περιστρέφεται γύρω του και σ' αυτό τον στροβιλισμό να περιχαρακώνεται και η ζωή του. Ότι του είχε απομείνει ακόμα κλεινόταν μέσα του σαν σε φράχτη. Ότι του συνέβαινε εδώ και λίγα λεπτά περιστρεφόταν γύρω από το περίβλημά του. Το δικό του και της ζωής του. Μόνο η συνείδησή του ταξίδευε αλλού. Όμως υπήρχε αλλού; Ήταν και τότε όπως και τώρα βράδυ. Βράδυ με πανσέληνο. Στην ίδια απόκρημνη παραλία από τα βράχια της οποίας κυνηγημένοι πηδούσανε στη θάλασσα να γλυτώσουν το ξύλο.

Παραμένει λοιπόν δέσμιος με δεσμοφύλακες τις πιο γλυκές τους στιγμές. Δεν άφηγε κανέναν και τίποτα να εμβολίσει το ψυχικό του σθένος. Αυτές τις καταδικές του θύμησες και στιγμές τις γεμάτες όνειρα ευτυχία και προπάντων γαλήνη και ηρεμία που τις τράνωναν οι ελπίδες και οι επιθυμίες. Οι βουλές τους. Τα πρέπει και θέλω τους. Που ήταν πολλά και γύρευαν ακόμη πιότερα. Εκεί σαν έψηναν στη χόβολη το καφεδάκι τους μέχρι να φτάσουν στο κατακάθι του πόσα δεν έλεγαν και πόσα δεν σχεδίαζαν; Πόσα δεν αναθυμιούταν από όλα εκείνα που τους έλεγαν οι πατεράδες τους για το τότε! Ο δικός της για την Κρήτη και ο δικός του για τούτον τον αλμυρότοπο. Για τους πολιτικάντηδες που τόσα χρόνια παραμένουν αμετάλλαχτοι. Που όλοι διατρανώνουν και λεν ότι έβαλαν τον εαυτό τους και το βίος τους ασπίδα για να σωθεί η χώρα. Γιομάτη η ιστορία της από σωτήρες πανάθεμά τους. Μα δεν φταίνει αυτοί. Ο κοσμάκης φταίει που τους ακολουθεί με την προσδοκία και την εξάρτηση από πάνω τους. Μπας και του πετάξουν κανένα κομμάτι ψίχουλο σαν τον φτωχό των ευαγγελίων. Μα καθώς έχει ανακατευτεί μες το τότε πιάνει με τα χέρια του να ζυμώσει το τώρα. Το τί μέλλει γενέσθαι. Το ζούσε πια στην καθημερινότητά του. Εκείνος ο θυμός κείνο το αγρίεμα μέσα του, εκείνη η οργή, άρχισαν από κείνο το βράδυ να υποχωρούν. Ο εσωτερικός ίσως διάλογος με τους δυο εαυτούς του, τη σκέψη του και τον από του, απέδωσε καρπούς.

Ε, αυτό έκανε. Σηκώθηκε ψηλά ως τα ύψη της τιμής του και του χρέους. Δεν του έμενε άλλος δρόμος. Είχε δύσκολα παιδικά χρόνια. Πέρασε με όσο ψωμάκι και λαδάκι είχε. Χόρτασε δεν μπορεί να πει. Μα κείνο που δεν χόρτασε ήταν η ζωή και θέλει να την ζήσει να διψάσει ακόμα και την στερνή της σταγόνα. Δεν ξεδιψιέται δαύτη. Σκέφτηκε τη γυναίκα του. Δυο φορές ως τα τώρα τη βρήκε και την έχασε μέσα από τα χέρια του. Ένα ξεφωνητό χύθηκε από τα στήθη του ίδιο με ντελάλισμα αποθυμιάς και λύσσας που ερχόταν από μερικά χρόνια πίσω. «Αν πειράξουν έστω και μια τρίχα από τα μαλλιά της, θα.....»! Το ήξερε, το γνώριζε, το περίμενε και γι' αυτό ήταν σίγουρος πως ο θάνατος την γυρόφερνε, μεριά γιατί τα πράματα γινόταν όλο και πιο δύσκολα γι' αυτούς, μεριά και από το ανυπότακτο του χαρακτήρα της. Ξαφνικά το μάτι του έπιασε μια ανεπαίσθητη κίνηση με το πλάι του. Γύρισε να κοιτάξει και πρόλαβε στο κάθισμά της μια λαμπρίτσα. Βασιλιά και πασχαλίτσα την λένε στον τόπο του. Την πήρε και την έβαλε στην παλάμη του. Είναι γεμάτη ζωή, σκέφτηκε. Ένα τραγούδι της Άνοιξης. Αναποδογύρισε μέσα της. Τρόμαξε και κρατούσε τα μικρά ποδαράκια της ακίνητα. Έμοιαζε πεθαμένη. Τη γύρισε και περίμενε να νοιώσει στην αφή του την κίνησή της. Περπάτησε στην αρχή διστακτικά μα στη συνέχεια

θαρρετά. Πήρε τον δρόμο προς τον δείκτη του που τον τέντωσε. Έφτασε στην κορυφή μεταξύ νυχιού και ρόγας. «Πέτα πέτα βασιλιά με τα κόκκινα φτερά» ψιθύρισε τα λόγια των παιδικών του χρόνων. Άνοιξε τα κόκκινα με τις μαύρες βούλες φτερά της, ξεδίπλωσε τις διάφανες μεμβράνες τους και πέταξε στην ελευθερία και την άνοιξη.

Με το που άνοιξε η πόρτα του στρατοπέδου και βγήκε στο δρόμο της λευτεριάς κάτι γλύκανε μέσα του που έδιωχνε εκείνο το ζοφερό μανδύα της ψυχής του. Λες και κάτι φώτισε το μέσα του ίδιο με ζεστή φεγγοβολή που τον έσυρε από την χειμέρια νάρκη ωθώντας τον να κοιτάξει την ζωή που πρόβαινε μπροστά του κατ' ευθείαν στα μάτια. Ένοιωσε να σπαρταρά μέσα του μια αίσθηση λεπτή, ελαφριά και ανεπιτήδευτη σαν άρωμα πρωινού που είναι αδύνατον να το περιγράψει κανείς. Τούτη την αίσθηση την δέχτηκε όπως η διψασμένη και σκασμένη από την ξηρασία γη το νερό και το αλέτρι, όπως το παγερό χειμωνιάτικο απόγευμα τον ήλιο και το απόβροχο το ουράνιο τόξο, όπως η νύχτα το αμυδρό φως και το σουλάτσο του φεγγαριού. Πίσω του άφηγε μια βαριά σιδερένια πόρτα και τα πέτρινα χρόνια μιας προδομένης ιδέας. Μέχρι τα τώρα ένας αναιμικός ήλιος συντρόφευε χωρίς καν να τα ζεστάνει, μέσα στην εθνική τους μοναξιά. Αναιμικός μεν σκέφτηκε, μα ήλιος. Καιρός να πάρει τα πάνω του κ' αυτός. Έτσι το έφερε η μοίρα να ξεκινήσει στο φως μιας λιόλουστης μέρας τα πρώτα του μετά από καιρό αισιόδοξα βήματα.

Σαν έφτασε στον τόπο του, το πρώτο που έκανε ήταν να πάει στην Φοινικιά, στο ξωκλήσι της Παναγίας που είναι περιτριγυρισμένο από αρμυρίκια, πεύκα και ευκάλυπτα, και βαθειά μέσα στο κορμί της λιμνοθάλασσας. Κάθισε όπως παλιά μέχρι αργά ως που να βγει το φεγγάρι. Να ξεχωρίσει πανσέληνο στο βάθος της ανατολής πάνω από την κορυφή της Βαράσοβας και αμέσως να απλωθεί σαν χυμένο στα ήρεμα ακύμαντα και ρηγά νερά της, πλάι στους λευκούς σωρούς του άσπρου λουλουδιού της. Αγνάντευε δίχως να το χορταίνει το τεράστιο θαλασσινό ταπέτο που ξετυλίγονταν μπροστά του βαμμένο με τα χρώματα του σκούρου μωβ και του ξεθωριασμένου λευκοκίτρινου, που αρχίναε από τα ριζά του Ζυγού και της Βαράσοβας και τραβούσε ως τις απέναντι ακτές της Αχαΐας νοτιοανατολικά και τα νιζερά του Κοτσιλάρη και των Οξειών στη δύση, καλύπτοντας όλα τα γυροβολίδια των διβαριών πριν σβήσει πέρα στο Ιόνιο.

Στην πόρτα του σπιτιού της στο μέσα μέρος της εμπατής, κρατούσε το λεχούδι στην αγκαλιά της η Αργυρώ. Πέταξε όξω το θροφανό βυζί της και το θήλαζε με στοργή κρατώντας το στο

αριστερό της μπράτσο. «Δόξα το θεό μονολόγησε. Σα να παίρνει τα πάνω της η ζωή μας. Ο Βαγγέλης τα κουτσοκαταφέρνει με τα μερεμέτια, τα μπαλώματα και τα βαψίματα, αν και το πλερώνουν λίγο λίγο. Καλλίτερα να έχεις να λαβαίνεις παρά το τίποτα. Να' ταν και ο Τάσης ο αδελφούλης μου εδώ σκέφτηκε και μελαγχόλησε. Αγύριστο κεφάλι κ' αυτός. Θα τον φάει το Μακρονήσι. Τόσοι και τόσοι υπέγραψαν και γύρισαν στις οικογένειές τους. Αυτός θα μου πεις που να γυρίσει αφού είναι έρμος και μοναχός. Σαν το σκύλο στ' αμπέλι θα πάει». Βούρκωσαν τα μάτια της και ένα καυτό δάκρυ της ξέφυγε και έσταξε στο πανώχειλο του μωρού. Αυτό άφησε τη θηλή και με τη γλωσσίτσα του έγλυψε την αλμυρή σταγόνα και χαμογέλασε. Είχε μια απέραντη ευχαρίστηση ανάκατη με ευτυχία στο κοίταγμά του. Παραξενεύτηκε η μάνα κάτι προσπάθησε να περάσει από το μυαλό της μα οι προηγούμενες σκέψεις της, το απέκλεισαν. Αν το θέλει και ο Βαγγέλης θα το βγάλουμε Ευτύχη, σκέφτηκε. Αυτό εξακολουθούσε να γελά και να την κοιτά ίδια η προσωποποίηση της ελπίδας, καθώς κινούσε και τα χεράκια του με σφιγμένες τις γροθιές κυκλικά σαν να ήθελε να πιάσει κάτι και τα ποδαράκια του που τα ανοβοκατέβαζε από την κοιλιά και προς αυτήν όλο δύναμη και ανυπομονησία. Ίδιος ο θεός του ο Τάσης όταν έπαιζε στην ΑΕΜ ποδόσφαιρο. Μόλις τελείωσε το θηλασμό έκανε το μπόμπιρα κοπανάκι με την φασκιά του και την πάνα, τον κράτησε ψηλά με τα δυο της χέρια και τον χτύπησα απαλό με το χέρι της πίσω από την πλάτη. Ακούστηκε ένα ρέψιμο. «Μόσχος και γαρύφαλλα» του είπε απιθώνοντάς το στη σαρμανίτσα. Εκείνο της χαμογέλασε και στο δεύτερο κούνημα αποκοιμήθηκε.

Κοίταξε το χώρο γύρω της και άφησε τη ματιά της να περιπλανηθεί στο δωμάτιο. Η θλίψη από την απουσία του ήταν καθισμένη και απλωμένη παντού σαν την σκόνη. Στα έπιπλα, στις κουρτίνες, σε κάθε άνοιγμα, στις καρδιές. Η ατμόσφαιρα, όταν ήταν μόνη της με το μωρό σε ύπνο, έδειχνε βαριά και αποπνικτική. Η άρνηση που κυριαρχούσε μέσα της για κάθε τι το ωραίο, ξεπηδούσε έξω της σκεπάζοντας στην περιπλάνησή της τα πάντα. Και τα πράγματα ένα γύρω από την καρδιά της γεμάτα υπομονή. Λογίζεται ότι είναι κάπου εδώ κοντά της χωρίς να μιλά. Τότε το ρίχνει πάλι στο ψιλοκούβεντο και η απουσία του το χιονίζει. Η αίσθηση πως η πίκρα σαν φλόγα τρέχει μέσα της μαζί με το αίμα και ίσως πιο γρήγορα απ' αυτό, της έλυνε τα γόνατα και τα κόμπια της σύγκορμα. Τότε ήταν που έβανε το κεφάλι μέσα στις παλάμες της βουλώνοντας τα αυτιά και κλείνοντας τα μάτια να μην ακούει και βλέπει τίποτα. Μόνο μπροστά στον άντρα της ήταν διαφορετική και όσο το μπορούσε ευχάριστη. Κάτι που το περίμενε όπως η γη τη βροχή και που ευτυχώς της το

έδινε απλόχερα η παρουσία του και η κατανόησή του. Σ' αυτόν στηριζόταν να μην κρατάει βαθειά κλεισμένο μέσα της ότι την πλήγωνε και την μελαγχολούσε. Μαζί του ταξίδευε ίσα με τα κει. Πού να είναι, τι κάνει, πώς περνά, για δεν αλλάζει, τι καρτερεί πια μετά το χαλασμό που έγινε στις τάξεις τους; Δεν επιτρέπει σε κανέναν να πλησιάσει τον ιδεατό κόσμο που βαδίζει και να του πει την πραγματικότητα;

Θυμάται τον αλέγρο χαρακτήρα του. Το ίδιο σάμπως δεν ήταν και αυτή; Μεγαλωμένοι σε γειτονιά με πολλά παιδιά το γέλιο και η ανεμελιά δεν ήταν ξεκομμένα από την παιδική τους ηλικία. Χώρια ο νεανικός τους ενθουσιασμός. Πού στα κομμάτια τα έθαψε αυτά; Πόσο πολύ πόνεσε; Πώς άφησε τον ουρανό του να μουντύνει; Που πήγε εκείνη η χαρά όταν τα έφτιαξε με την Αργυρώ; Το έφερε η μοίρα να έχουν το ίδιο όνομα και να είναι φίλες. Αυτή τους γνώρισε. Λίγο αργότερα δεν μπορούσε να βγάλει από το μυαλό της το βλέμμα του. Που της μιλούσε από μόνο του έτσι χωρίς λόγια ήχους και χειρονομίες και που μαζί με τα όσο έλεγε ξεχειλίζουν ο πόνος, η οδύνη και η αγανάκτηση μαζί με ένα πελώριο γιατί. Το καλοκαίρι του 46 της επιβλήθηκε η ποινή της διοικητικής εκτόπισης και με τη λήξη της βρέθηκε στη Χίο για πειθαρχική διαβίωση. Ήταν τότε θυμάται Απρίλης του 48 που ενώ την περίμεναν να γυρίσει, αυτοί την έστειλαν στο νησί. Μετά από ένα χρονικό διάστημα την έστειλαν στο Τρίκερι. Την είχε δει μερικές φορές στον ύπνο της. Όλο το ίδιο της έλεγε. «Εδώ στους τόπους της εξορίας η νύχτα διαδέχονταν το βράδυ και αυτό το σούρουπο. Ποτέ δεν ξημέρωνε. Δεν είχε χαραυγή και αν ποτέ κάποια ξέκοψε κατά λάθος ήταν θλιμμένη. Τούτοι οι τόποι θα περάσουν θα καταγραφούν και θα παραμείνουν στην συνείδηση και την ιστορία του λαού και της χώρας σαν μια σκιά. Μια σκιά σε ακτινογραφία. Ένα καρκίνωμα. Το νοιώθω. Η πορεία της ζωής μου είναι προς τη δύση της ενώ τα χρόνια μου είναι στην άνοιξή τους. Δεν έχω να θυμηθώ λεπτομέρειές της και συναρπαστικά γεγονότα. Δεν την χόρτασα και όμως τη χάνω. Δεν το αντέχω αυτό το βασίλειό της». Άντε να ήταν 25 χρονών αυτή και ο Τάσης 27. Όλο του έγγραφε σαν αδελφή του να μην απελπίζεται, πως θα φτιάξουν τα πράματα, το υποσχέθηκαν όλοι. Σε μια προσπάθεια να κάνει το μαύρο άσπρο. Θα την αφήσουν, δεν θα της κάνουν κακό, δεν θα το τολμήσουν. Μέχρι που το τόλμησαν.

Ξαφνικά άνοιξε διάπλατα η μισάνοιχτη πόρτα και μπούκαραν ο κύρης της με τον Τάσο γεμάτοι γέλια. Κόντεψε να της πέσει το ρωγοβύζι από τα χέρια σαν η ταραχή και η σαστισμάρα ήταν τεράστιες, μαζί με μια εξ ίσου τεράστια κραυγή από το αναπάντεχο ξάφνιασμα και ένα τραύλισμα λέξεων από τη χαρά, που το μόνο που

ξεχώρισε ήταν το γύρισε; Ανέβλυσαν δάκρυα χαράς και ικανοποίησης από τα μάτια του καθώς πήρε σφιχτά στην αγκαλιά του την αδελφή του. Αυτά που τόσα χρόνια είχαν να νοτίσουν και να υγράνουν τις κόγχες του. Που η σκληρή ζωή του τους το απαγόρευε να ανεβούν και να βγουν έξω. Λες και τα κρατούσε με ευλάβεια πολύτιμα κειμήλια μιας μονότονης, ταλαίπωρα απογοητευμένης ζήσης γιομάτης από βαριά χτυπήματα. Δάκρυα μαζί με τεράστια πικρή και βαθειά σημασία. Η κατάσταση που διαδραματιζόμενη εξελισσόταν μπροστά τους φαινόταν παράξενη όλως διόλου. Τα δυο αδέρφια κλαίγανε αγκαλιασμένα ρίχνοντας το βάρος του σώματος μια στο ένα και μια στο άλλο πόδι, λες και χόρευαν παθιασμένο αργεντίνικο ταγκό. Τόσα και τόσα ανοιξιάτικα πρωινά και φθινοπωριάτικα δειλινά δεν στάθηκαν ικανά να την γλυκάνουν. Ήλθε επιτέλους η ώρα.

Με συνοπτικές διαδικασίες ο μπόμπιρας με νουνό το θείο του ονομάστηκε Ευτύχης. Το ίδιο με συνοπτικές διαδικασίες ανέσυραν τη γαϊτοπούλα από τον βυθό που την είχαν ποντισμένη, την σενιάρισαν και άρχισε ξανά να πλέει στα γνώριμα λημέρια της. Η μόνη που έλειπε ήταν η άλλη Αργυρώ, η Αργύρω του, που την χάλασαν πριν προλάβει να γυρίσει. Αυτός τη γαλούχησε με την ιδέα της αντίστασης πρώτα και αργότερα με τις ιδέες της αριστεράς. Ύστερα τους χώρισαν οι ιδέες και οι φυλακές. Ήταν λίγες οι μέρες αφ' ότου είχε γυρίσει από το μέτωπο θυμήθηκε και ένιωθε βαθιά την αποστροφή για την κατάσταση που εδραιωνόταν στην χώρα. Μια φωνή μέσα του φώναζε «φύγε» και μια άλλη του έβαζε φρένο. Δεν το μπορούσε να ξαναζήσει τις δύσκολες στιγμές του αποχαιρετισμού και του αποχωρισμού. Κλονίζονταν μπροστά στις συνέπειες μιας τόσο μεγάλης απόφασης, μα ώρα με την ώρα και μέρα τη μέρα φούντωνε μια σκέψη. Αντάρτικο. Αχάραγα στριφογύριζε στο κρεβάτι μισοξύπνιος. Το ίδιο και η Αργυρώ. Καθώς έψαχνε τα τσιγάρα του στα τυφλά στο κομοδίνο άκουσε το λάλημα του κόκορα. Ξημερώνει σκέφτηκε. Άναψαν τσιγάρο πριν καν πουν τις πρώτες λέξεις τους, σημάδι πως τα πράγματα ήταν σοβαρά. «Φουντώνει της είπε μέρα τη μέρα. Οι σπόροι τόσων και τόσων φωτισμένων ανθρώπων φύτεψαν». Αυτή τον άκουγε χαϊδεύοντάς τον με τα δάκτυλά της στα πυκνά μαλλιά του. «Οι επαναστάσεις τρώνε τα παιδιά τους μα δεν πάει να πει πως δεν πρέπει να γίνονται. Λίμπνεχτ, Λούξεμπουργκ, Μανουέλ Αθάνια, Ροβεσπιέρος, έγιναν σύμβολα μα δεν απόλαυσαν τους καρπούς των. Άλλοι όπως ο Ουάσινγκτον, ο Μάο και ο Μπολιβάρ, έγιναν οι φάροι για τα κατοπινά χρόνια. Αξίζει το όνειρο ε! Τί λες»; Άκουγε τα βήματά του ήδη να αντηχούν στο πηγαιμό για

την συνάντησή τους με την σιωπή του βουνού και να ανησυχούν όσα ζώφια και αγρίμια ήταν ακόμα ξάγρυπνα.

Τώρα εκεί λίγο μετά το 50, κουβέντιασε αρκετές φορές με την αδελφή του για τις μέρες του στην εξορία. Δεν της έλεγε τίποτε παραπάνω και πιο πέρα απ' ότι βασάνιζε τη σκέψη του. Όλα τα άλλα δεν είχαν καμιά σημασία μιας και ήταν επιλογή του. Αυτή αθεράπευτα ερωτευμένη με το χαρακτήρα του ήταν περήφανη. Σαν την διψασμένη γη ρουφούσε όσα της έλεγε αβίαστα και με περίσσια παραστατικότητα.

-Με το που ξάπλωνα κάθε βράδυ στη σκηνή μου άφηνα τη σκέψη μου να περπατά στα ήρεμα του τότε ακρογιάλια, σαν το Χριστό στο κύμα. Ήταν οι στιγμές που έκανα τα μεγαλύτερά μου ταξίδια. Το γνώριζα καλά ότι τα όμορφα και τα άσχημα πάνε πλάτη με πλάτη και πως εκεί που τελεύει το ένα κινά το άλλο στη ζωή μας, σε μια χωρίς τέλος εναλλαγή. Όσο και να θέλεις να τα παρατείνεις ειδικά τις ευτυχισμένες στιγμές είναι αδύνατον γιατί ίσα με τόσο δα φτάνει να βαστά η ευτυχία. Απέ προσπερνά μα αφήνει γλυκιά την ανάμνηση, την προσμονή και την προσδοκία ότι θα πέσει πάνω σου ξανά σαν την αχτίδα του ήλιου μέσα από τη χαραμάδα στη κάμαρη. Να σου γεμίσει ανεπαίσθητα με την θαλπωρή της ακτινοβολίας της κάθε σου μόριο σωματικό και ψυχικό, μέχρι μια σκέψη να σε φοβίσει μη τυχών σου την πάρει ένα φύσημα αέρα έτσι όπως ακριβώς την έφερε στο πέρασμα της τροχιάς του ο ήλιος, μέσα από μια γρίλια της ζωής σου. Το μόνο που μπορείς είναι να την ακουμπήσεις βάζοντας την απαλάμη μπροστά στο δρόμο της, να νοιώσεις τη ζεστασιά της και να αναρωτηθείς αμέσως. Τί λάθος έκανες και την στερείσαι; Ψάχνοντας στα κατάβαθα της ψυχής μου είδα πως ήθελα να κάνω πράγματα σημαντικά με τον αέρα της νιότης που με κράτησαν προσηλωμένο και σταθερά δεμένο στα σκοπούμενα, αφού καρδιά σώμα και ψυχή είχαν γίνει ένα με αυτά. Οικογένεια, λεύτερη πατρίδα, δουλειά και προκοπή. Αυτά και τίποτε παραπάνω. Τώρα δεν αντέχω να το χωρέσει η σκέψη μου πως τα έχασε όλα για όλα. Όσο και αν σκεφτόμουν δεν μπορούσα να καταλάβω το γιατί. Μόνο το δια ταύτα καταλάβαινα. Κάθε όνειρο κίνητρο και βούληση που μου έδιναν τη δύναμη να ζω και να παλεύω.

Ήθελε να χαρίσει έστω και για λίγο στον εαυτό του την πολυτέλεια και την τρυφερότητα της καλής παρέας. Να ξεφύγει από το βάρος του χρόνου αλλάζοντας δυο κουβέντες, δυο ματιές, δυο κινήσεις του κεφαλιού και των χεριών. Να χαρεί την συντροφιά της πριν τα δαμάσει όλα ο πανδαμάτωρ. Στους τελευταίους εδώ και καιρό μήνες της ζωής του έψαχνε φτηνές δικαιολογίες για να απομακρύνει αυτό

που δυστυχώς δεν απομακρύνεται. Πως έμεινε τελικά μόνος του και πως αν είναι κάποιος μόνος του τον βρίσκει ευκολότερα η δυσθυμία. Ενώ αν την είχε μαζί του έστω και στην εξορία του, θα την ξεγελούσε με τη δύναμη της παρουσίας της. Έρχονταν και στιγμές που όλες τούτες τις σκέψεις τις καταχώνιαζε στο υποσυνείδητό του. Όμως έρχονταν και κάτι άλλες που γινόταν κατεβασιά, νεροφούσκωμα σε ρεματιά, έτοιμες να τον πνίξουν. Τότες ήταν που αγριεύονταν μέσα του σαν ξεχείλιζαν η οργή και η αγανάκτηση. Αναμφίβολα υπήρχαν και οι ώρες που υπέφερε γλυκά από την νοσταλγία. Τι ωραία λέξη και αυτή. Νόστος και άλγος. Η λαχτάρα αντάμα με τον πόνο. Λαχταρούσε τον τόπο που σου πονούσε που του λείπει. Νόστος και ιερότητα για τον τόπο που σου έδωσε ένα κομμάτι του να πάρεις τις πρώτες αναπνοές, τις πρώτες εικόνες, να πρωτοκλάψεις, να πρωτογελάσεις, να πάρεις τα πρώτα σου βήματα και να πεις τις πρώτες σου λέξεις. Άλγος γιατί είσαι μακριά από ότι κουβαλάς μέσα σου και όχι μόνο. Κυνηγημένος από θεούς και δαίμονες, μα ευτυχώς απροσκύνητος μακριά από προσκυνημένους. Και όλο έσκυβε μέσα του κάθε τόσο, στα σώψυχά του, σκαλίζοντας να βρει δύναμη να αντέξει μα όλο πάντα εύρισκε λιγότερη από δαύτη. Έρχονταν που και που και εκείνες οι ώρες της μεσημεριάτικης ραστώνης βουτηγμένες στην απραξία. Ίδιος βραχνάς που τον έπνιγε. Έψαχνε για στιγμές που του είχαν σημαδέψει ως τα τώρα τη ζωή του μα του κάκου. Μαύρες καλλικατζούρες σε λευκό χαρτί. Σαν δρόμος ίσος, χωρίς ανηφόρες κατηφόρες και στροφές. Σκέτο σώπατο, ίσα με κει που έφτανε το μάτι, που το βάραινε η αποχαύνωση, μέχρι να ακουστεί από κοντά κάποια βρισιά ή από μακριά καμιά ντουφεκιά. Εδώ και πολύ καιρό αδυνατούσε ή αρνιόταν να υπολογίσει και να μετρήσει το χρόνο. Το μόνο που ξεχώριζε ήταν η νύχτα από τη μέρα νοιώθοντας αυτή την εναλλαγή σαν ένα βάσανο που αργά και σταδιακά τον έφερνε στην αγκαλιά της αγωνίας που έχει ο μελλοθάνατος. Είναι πράγματι μερικές μέρες που περνάν πιο γρήγορα από τις άλλες. Λες και στενεύουν συμπυκνούμενες, μπερδεύοντας τα ρολόγια και το χρόνο. Μα είναι και κάτι ώρες που σέρνουν περισσότερα λεπτά μέσα τους σαν να είναι γκαστρωμένες. Και τότε ο χρόνος τους αυγαταίνει. Μοιάζει με μέρες βδομάδες ακόμα και μήνες.

-Πώς τα καταφέρατε και στράβωσαν όλα, τον ρώτησε κάποια μέρα.

-Διαφορές που υπόβοσκαν κάτω από το υφαντό της φαινομενικής σύμπνοιας όσο σίμωνε η ελευθερία, φούσκωσαν και ξεχείλισαν σαν το ποτάμι λίγο πριν και λίγο μετά. Χωριστήκαμε στα δυο. Οι μεν και οι δε. Οι από δω με τους από κει. Πήραμε όπλα ζωστήκαμε τα φυσεκλίκια σαν τσαπράζια σταυρωτά στα στήθια και αρχίσαμε τον αδελφοφάγο πόλεμο. Φτώχεια απαξίωση πίκρα πρωτόγνωρα και

πρωτόγονα ένστικτα ανακατώθηκαν και κατάντησαν ένας αχταρμάς. Έσκασαν και μούρη άνθρωποι που αυτοανακηρύχτηκαν σωτήρες προσφέροντας λέξεις που ηχούσαν ευχάριστα, έφτιαξαν φράσεις που ξεσήκωσαν τα μυαλά και παρουσίασαν ευκαιρίες που δεν έπρεπε να χαθούν. Ανακάτεψαν τον μύθο και την πραγματικότητα με αληθοφανή περιστατικά. Έκαναν το άσπρο μαύρο. Έσπειραν ζιζάνια που φύτεψαν βαθιά μέσα μας, ίδια με τον κισσό που σέρνει, πετά ρίζες, μάτια, φύλλα και σκεπάζει με τον ίσκιο τους κάθε ορίζοντα του νου, παραμορφώνοντας όγκους και διαστάσεις, ξεθωριάζοντας τα χρώματα της φύσης και των εποχών, πνίγοντας τελικά τη χαρά που δίνει η άνοιξη στη ζωή. Εκμηδένισαν την δυνατότητα στην προοπτική να θεωρήσεις ευρύτερα την κατάσταση, να αντιμετωπίσεις τα προβλήματά της με λογική και ρεαλισμό, ρίχνοντάς μας στην αγκαλιά της αγωνίας που έχει ο μελλοθάνατος. Όμως δεν είναι δυνατόν να λείψαν οι σωστοί και αξιόλογοι άνθρωποι και από τις δυο πλευρές που να μην αισθάνθηκαν παροπλισμένοι στο περιθώριο πίσω από τη δυναμική τετελεσμένων γεγονότων. Γεγονότων που επέτρεψαν στους ευκαιριολάτρες να καμαρώνουν όρθιοι μπροστά από τον απόηχό τους, ίδιοι με αγκεία νύχτας που γίναν θυμιατά με τα σκατά λιβάνι. Τί έκαναν λοιπόν αυτοί; Πού χαθήκαν; Αυτή η μια πλευρά, το ένα σκέλος της απάντησης. Η άλλη είναι ότι όλοι οι παραπάνω σε ολόκληρη την επικράτεια της χώρας που τους άφησαν ή κατάφεραν να ζήσουν, τους δευτεροκλασάτους και τους κουκουλοφόρους εννοώ, βγήκαν πάνω από την αντίσταση γίναν οι ακριβονιοί της εξουσίας πήραν στα χέρια τα όπλα και αμολήθηκαν στην επικράτεια να επιβάλουν την τάξη.

Μέχρι το μάτι του να πέσει στο χαρτόκουτο που ήταν πλάι σε μια από τις δυο ανθοστήλες του σαλονιού με την επιγραφή «προσωπικό», η εξιστόρησή του και η άποψη πως φτάσαμε ως εδώ ήταν γάργαρη και κρυστάλλινη. Από κει και μετά διέκοψε και ρώτησε.

-Πού το βρήκες αυτό;

Είχε αναγνωρίσει το γραφικό της χαρακτήρα. Θυμήθηκε ότι είχε άλλα δυο με τη ζωή της φυλαγμένα στοργικά μέσα τους. Μια ζωή που της ανήκε γεμάτη από ασήμαντα μικροπράγματα όπως τετράδια του δημοτικού, γράμματα, καρτ ποστάλ από την Κρήτη, μολύβια και πένες ξεραμένες από την καιρό, μπιζού και κοκαλάκια για τις πλεξίδες, μα και σημαντικά όπως φωτογραφίες με φίλες της, κομμάτια από ημερολόγια που έγραφε κατά διαστήματα από τα 13 και μετά, την πρώτη της πλάκα με το κοντύλι και οικογενειακές της φωτογραφίες. Πήρε το κουτί το άνοιξε και άρχισε να τοποθετεί προσεκτικά με σειρά στο πλατύσκαλο ότι με τόση τάξη και επιμέλεια

βρισκόταν μέσα. Σαν σε ιεροτελεστία. Μόλις τελείωσε είχε την εντύπωση πως βρισκόταν μπροστά από τον πάγκο ενός μικρού κοριτσιού που πουλά τα υπάρχοντά του σε παζάρι.

Ο Τόλιας ήταν ευδιάθετος και από τις πέντε πριν φέξει στο πόδι. Μάλιστα σιγοςφύριζε τον αγαπημένο του σκοπό, μη τυχόν και ξυπνήσει την γυναίκα του, καθώς γύριζε το κουταλάκι στο μπρίκι του καφέ αργά μέχρι να αλλάξει ήχο όπως του το είχε μάθει η μάνα του. Ύστερα τέρμα το ανακάτεμα να μην γίνει ο καφές νεροζούμι. Το «μοιρολόι της βροχής» ήταν ίδιο με τη ζωή του. Όμως σήμερα θα έκανε μεροκάματο. Μαζί του είχε σπάνια ραντεβού αν και έκανε τα πάντα για να το βρει. Τα πάντα εκτός από ένα. Τον είχε ειδοποιήσει πάλι με το δικό του πρωτότυπο τρόπο ο λιμενικός. «Αύριο πρωί στο λιμάνι» ήθελε να του πει με τη σημαία του Ολυμπιακού που την είχε υψωμένη στο μεταλλικό της ιστό, εκεί πίσω και πάνω από τον αριθμό του ποδηλάτου. Πέρασε μπροστά του από το καφενείο, κτύπησε και το κουδούνι μάλιστα, βεβαιώθηκε πως τον είδε και έφυγε. Αύριο δεν θα υπήρχε η σημαία. Θα' ρθουν δυο τρεις μαούνες με τιμέντα και ξυλεία να ξεφορτώσουν και να φορτώσουν αλάτι έμαθε. Έπρεπε το πράμα να γίνει μονομερής και τα εργατικά χέρια στο λιμάνι δεν αρκούσαν. Έτσι, αγάραγα κίνησε με το πόδι να φτάσει στον προορισμό του. Όταν έφτασαν οι μαούνες, οι του σωματείου των φορτοεκφορτωτών ήρθαν σε διάσκεψη με τον λιμενάρχη. Αποφάσισαν να πάρουν εργάτες απ' έξω για να προκάμουν. Έτσι τον φώναξαν και αυτόν. Ήταν δυο μέτρα άντρακλας δυνατός υπάκουος και κατάλληλος για τις βαριές δουλειές. Δέκα πέντε από τους είκοσι που θα πιαναν μεροκάματο ήταν από το σωματείο. Ανάμεσά τους ο Λαέρτης, ο Οδυσσέας, ο Μενέλαος, ο Αχιλλέας, ο Αίας και ο Διομήδης. Όλοι τους με συνθηματικό όνομα. Δυο φορές τη βδομάδα τους μάζευε ο μεγάλος και τους μιλούσε. «Να μην πάρουν τα πάνω τους, να μη σηκώσουν κεφάλι. Να καταλάβουν ποιος έχει το πάνω χέρι. Και μη φοβόσαστε. Ο νόμος είναι με το μέρος σας αφού ο νόμος είμαι εγώ». Πάντα με τη στολή του.

Ο Λαέρτης και ο Αχιλλέας ήταν στη μαούνα μαζί του έτοιμοι για καυγά. Δεν μπορούσαν να κυκλοφορήσουν μέσα τους το πως όταν πέφτει δουλειά που πρέπει να γίνει μονομερής αυτός πάντα είναι στο λιμάνι. «Κάποιος τον καλεί και τον καλύπτει αλλά ποιός;» Με τα μάτια το συνεννοηθήκαν. Θα ξεσπούσαν το δίχως άλλο πάνω στον αναρχικό που και σήμερα βρέθηκε ανάμεσα στα πόδια τους, μέσα στα χωράφια τους. Πρώτος του έκανε ντου ο Αχιλλέας και πάνω που ανάψαν τα αίματα, του είπε για το παιδί που έχασε η Ελισσώ. Πως

δεν του το έδωσε ο θεός για δεν το άξιζαν ούτε αυτός μα ούτε και η γυναίκα του. Πριν προκάμει να τελέψει τη φράση του τον έχει πιάσει από το σβέρκο και το ζωνάρι και σαν σακί τσιμέντο τον σήκωσε ψηλά τον έβγαλε έξω από το καρτελασίι και από κει πάνω τον άφησε να πέσει στη θάλασσα. Κοίταξε για τον άλλον μα κείνος μόλις είδε τι έγινε εξαφανίστηκε. Γύρισε τη ματιά του στο πρώτο. Τον είδε να μπαينوβγαίνει στο νερό να πνίγεται. Δεν το σκέφτηκε καθόλου. Πήδηξε μέσα και πιάνοντάς τον από το πίσω μέρος του κορμιού και της φόρμας του τον πήγε στην ξύλινη αποβάθρα. Τους ανέβασαν πάνω. Τον κοίταξε με λύπηση στα μάτια, έφτυσε πλάι του και φεύγοντας άφησε παραγγελιά. «Γράψτε το μεροκάματο στο μαλάκα.»

Στο δρόμο για το σπίτι τα έβαλε με τον εαυτό του μιας και έκλεινε μια ακόμα πόρτα για μεροδούλι. Το πρόσωπό του συννεφιασμένο, ανταριασμένο. Σαν καταιγίδα έτοιμη να ξεσπάσει. Το ίδιο σκέφτηκε πρέπει να ήταν και του Χριστού σαν όταν μπήκε στο ναό του πατρός, βρήκε τους εμπόρους μαζί με τους τελώνες και τους Φαρισαίους να διαλαλούν τιςπραμάτειές τους. Όταν ξέσπασε σαν κυκλώνας θα είχε οργισμένη σκληράδα και πέτρινα τραβηγμένα χαρακτηριστικά. Τέτοια που σκόρπησαν παντού τριγύρω φόβο τρόμο και υποταγή. Γεμάτα ίσως με θεϊκή δύναμη και επιβουλή. Όμως Εκείνος βρήκε ξέσπασε, έβγαλε κραυγή, οργή, θυμό και αγανάκτηση. Ύστερα θα γαλήνεψε θα γλύκανε η μορφή του μαλακή σαν τον ανθό της γαρδένιας. Ίδιος σαν όταν συνάντησε την αμαρτωλή. Ήρεμος και επιβλητικός. Είχε τελέψει μερικούς από τους στόχους και σκοπούς του.

-Εγώ θεέ μου αν υπάρχεις πότε θα ηρεμήσω; Παντού στέλνεις τα σημάδια σου. Στείλε και σε μένα ένα.

Την ίδια ώρα για τους υπόλοιπους της παρέας τελείωνε άδοξα το μεροκάματο. Τα μαντάτα έφτασαν γρηγορότερα από το φως στον αρχηγό τους και η εντολή του ακόμα γρηγορότερα. «Όλοι μα όλοι σε σύσκεψη αμέσως».

Θα έφτανε κοντά στο σπίτι του σαν είδε ισχνό καπνό ψηλά στον ουρανό και άκουσε τον κόσμο να φωνάζει τρέχοντας προς τη γειτονιά του. Τάχυνε το βήμα του ακολουθώντας τους περισσότερο από περιέργεια. Ναι εκεί πάνε. Κάποιο σπίτι καίγεται. Έτρεξε έσπρωξε όσους τον καθυστερούσαν και έφτασε μπροστά στο σπίτι της Αθηνάς που τραβούσε τα μαλλιά της φωνάζοντας. «Το μωρό μου είναι στη κούνια του.» Η φωτιά σαν είχε να κάμει με ξύλο και χόρτο θέρριευε τριζομανώντας, στέλνοντας τις φλόγες της να βγαίνουν από

το ταβάνι και το παραθύρια. Ήταν θέμα χρόνου η ξύλινη κατασκευή να καταρρεύσει. Πάλι δεν το σκέφτηκε καθόλου όπως και πριν λίγο στη φασαρία στο λιμάνι. Εξ άλλου ήταν μούσκεμα. Όταν βγήκε με το μωρό στην αγκαλιά του ήταν ίδιος ο Χριστός. Κοίταζε γύρω γαληνεμένος με το πρόσωπο ήρεμο και τα χαρακτηριστικά του στη θέση τους. Του ήλθαν στο νου οι σκέψεις που πριν λίγο έκανε για το θεϊκό σημάδι. «Λες, είπε μέσα του. Πάντως όπως και να' χει το πράμα σ' ευχαριστώ θεέ μου. Ο γιος σου νίκησε το θάνατο, εγώ πάλεψα μαζί του και έσωσα μια ζουούλα. Ο γιος σου δέχτηκε την μετενσάρκωσή του σε άνθρωπο χωρίς καν να το σκεφτεί. Εγώ μπήκα στη φωτιά χωρίς καν να σκεφτώ πως το κακό γινόταν στο σπίτι αυτού που πριν λίγο είχα πετάξει στη θάλασσα. Κανένας δεν πρόδωσε τον εαυτό του. Απλώς έχουμε κάνει και οι δυο ένα βήμα ο ένας στον κόσμο του άλλου. Ηρέμησα για σήμερα. Για αύριο έχεις Εσύ πάλι.»

Έψαξε με το βλέμμα να βρει την Αθηνά. Εκείνη θέλησε και προσπάθησε να του φιλήσει τα χέρια, αλλά αυτός ήταν ήδη μακριά. Το δικό του παιδί για τους πολλούς είναι αερικό. Θα πήγαινε σχολείο τώρα μαζί με τα άλλα γειτονόπουλα. Μα δεν βαριέσαι. Μια σκηνή είναι μόνιμα στα μάτια του από τη φορά που κράτησε τη γυναίκα του στην αγκαλιά του πριν το στερνό μπάγκο. Κοιτάχτηκαν με τα μάτια βουρκωμένα βαθιά καθώς ήθελαν να διαβάσουν το άγνωστο. Με τις ματιές τη μια μέσα στην άλλη ήταν φανερό πως ζητούσαν να χασομερήσουν το χρόνο. Της γυναίκας σαν παράκληση βουβή. «Μη με αφήνεις. Σαν να έχω ένα άσχημα προαίσθημα.» Η δικιά του σαν να' τανε αρφανεμένη κιόλα. Μα η δικιά της ερχόταν ξανά και ξανά σαν να του' λεγε «Και τι με νοιάζει το μέλλον; Δεν τον θέλω τον εαυτό μου μέσα του με αυτά τα χάλια.» Λες και ένοιωθε το λύκο που τριγύριζε το κοπάδι μέσα στη νύχτα μα δεν είχε πια δύναμη μέσα της να τον αντιμετωπίσει. Ποιός; Αυτή που έστυβε την πέτρα.

Το απόγευμα σαν χτύπησε η πόρτα τους και την άνοιξε, βρέθηκε μπροστά σε μια απρόσμενη συνάντηση. Ο Αχιλλέας και η Αθηνά με το μωρό στην αγκαλιά της έστεκαν απ' έξω. Τραβήχτηκε και τους πέρασε μέσα.

-Άλλο και τούτο τους είπε. Ελισσώ γύρνα μια καρέκλα ανάποδα. Να βάλω καλό ή κακό στο μυαλό μου;

-Καλό καλό, μίλα Βασίλη είπε η Άννα με νάζι και ανυπομονησία. Άντε χριστιανέ μου, μίλα. Αχά.

Αυτό ήταν το πραγματικό του όνομα. Το άλλο του το είχε δώσει ο αρχηγός και το ήξεραν λίγοι.

-Να, η Αθηνά και εγώ αποφασίσαμε αν θέλεις, αν το θέλετε και συ και η Ελισσώ δηλαδή, να βαφτίσετε το παιδί.

-Βασίλη θα πέσει λάδι ανάμεσά μας και ξέρεις πιστεύω τι πάει να πει αυτό.

-Δηλαδή δέχεσαι;

Δώσανε τα χέρια και αγκαλιάστηκαν.

-Έμαθα τι έγινε πολύ αργότερα. Πιο πριν αμέσως μετά το συμβάν δηλαδή, σχεδιάζαμε τα αντίποινα με τον αρχηγό και τους άλλους. Εκείνο που με πείραξε είναι το ότι ενώ τον ειδοποίησαν για την φωτιά στο σπίτι μου τον κίνδυνο του παιδιού μου και την ταυτότητα του σωτήρα αυτός το έκρυψε από εμένα και κατέστρωνε μαζί μας σχέδια εναντίον σου. Γύρισα ξανά και του είπα να μην υπολογίζει σε μένα πια. Μα μη με δώσεις όμως προς τα έξω πως σου μίλησα, χάθηκα.

Και η βάφτιση έγινε και το μωρό το ονόμασαν Ειρηναίο. Από τότε και μετά τα πράγματα άλλαξαν άρδην στη ζωή του Τόλια και της γυναίκας του. Γαλήνεψε μέσα του, είδε τον κόσμο γύρω του με άλλο μάτι και το κυριότερο απ' όλα ήταν το ότι άρχισε να ξεχνάει. Ο Ειρηναίος πια έγινε και παιδί του, η Ελισσώ το πήρε πάνω της και το μεγάλωνε σαν σπλάχνο της, αφού οι γιατροί της είχαν αποκλείσει το ενδεχόμενο να αποκτήσει δικό της. Μα εκείνο που παραξένευε την γυναίκα του είναι το πώς κάθε πρωί έκανε το σταυρό του ψιθυρίζοντας λόγια που μόνο εκείνος άκουγε και γνώριζε. Από την ημέρα εκείνη εκτός από ήρωα, τον φώναζαν και Χριστό της γειτονιάς.

Θα ήταν δεν θα ήταν έως και δέκα χρόνια το πολύ από το τέλος του εμφυλίου. Πραγματικά παράξενες οι πολύ πρόσφατες στο τότε εποχές, με τις μέρες σκληρές και τις ώρες βουβές, για όσους από τους μεγάλους είχαν κάνει ή είχαν αφήσει κάποιον στο Μακρονήσι και στο Τρίκερι. Να μουλιάζουν οι σάρκες του στην αρμύρα και να ξασπρίζουν τα κόκαλά του στη λάβα του ήλιου. Με τα μαντάτα να φτάνουν στους οικείους που και που, άλλοτες καλά και άλλοτες άσχημα. Πότες πότες φέρνοντάς τα ο ίδιος ή λέγοντάς τα με λόγια μισά και μασημένα κάποιος άλλος. Και τότε τα δευτερόλεπτα γινόντουσαν μεγάλα και αργά σαν μεσημέρια. Μυστήριο πράμα ο θάνατος. Μυστήριες και οι συνθήκες. Και ήταν πραγματικά ανθρώπινη η αντίδρασή τους και αυτό είναι ένα από τα αξιοθαύμαστα αυτού του τόπου και του λαού, σαν πριν καν τους διαγράψουν οι καταστάσεις, τις διέγραφαν αυτοί. Κι όλο

καρτερούσαν τη ζήση τους να τους πάρει ένα ταξίδι διαφορετικό. Μόνο αυτό ονειρευόντουσαν και μέσα από το ονειροπόλημα φτάνανε στο τέλος του ταξιδιού χωρίς ταξίδεμα. Παρ' όλα αυτά δεν το βάζαν κάτω και δεν βούλιαζαν στο τέλμα και ποτές δεν της κάκιωσαν, γιατί δεν μισούν όλοι οι άνθρωποι. Μισούν όσοι το έχουν μέσα τους, όσοι δούλεψαν και πάλεψαν γι' αυτό. Να αλλάξουν να αλλοτριωθούν! Και τούτοι δω ούτε να το σκεφτούν καν δεν το μπορούν, γιατί οι σελίδες της ζωής τους είναι λευκές και άχραντες σε αντίθεση με τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων. Τώρα το πώς γίνεται αυτό ένας θεός και ένας ρουφιάνος ξέρουν.

Μόλις η βάρκα έστριψε και πήρε το δρόμο για τη λίμνη, άρχισε να φεγγίζει. Από αχάραγα τον είχε πήρε ο Θαμπός το φίλο του και τον πήγαινε στο κάστρο του Βασιλαδιού. Κόντευε ο καιρός της φθινοπωρινής ισημερίας και ένα γύρω τους όλα ήταν παραδομένα στη γαλήνη του πρωινού.

-Παλούκωσε κάπου μωρέ Θαμπέ. Τούτος ο τόπος γέννησε ήρωες σαν τον edικό μου. Θέλω τώρα να τον τιμήσω. Έτσι όπως τον βλέπω και όπως τον είδε και ο Σολωμός τόσα χρόνια πριν. Λες μωρέ και ήτουνε δω από πάνω του όπως τώρα καλή ώρα εγώ;

Στάθηκε ορθός στο πόδεμα και άρχισε να απαγγέλει.

«Έστησ' ο έρωτας χορό με τον ξανθό Απρίλη κ' ηύρεν η φύσης την καλή και την γλυκειά της ώρα.... Αλλά στις λίμνης το νερό π' ακίνητο είναι κ' άσπρο, ακίνητο όπου την ιδείς και κάτασπρο ως τον πάτο.... Νύχτα γιομάτη θάματα νύχτα γιομάτη μάγια χωρίς ποσώς γης ουρανός και θάλασσα να πνένε, ουδ' όσο καν η μέλισσα κοντά στο λουλουδάκι, γύρω σε κάτι ατάραχο π' ασπρίζει μες τη λίμνη.... Ψαρού τ' αγκίστρι π' άφησες αλλού να ρίξεις άμε» Σχεδιάσμα Γ!.... «Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει, λαλεί πουλί παίρνει σπυρί κ' η μάνα το ζηλεύει.... Πάντ' ανοικτά πάντ' άγρυπνα τα μάτια της ψυχής μου». Σχεδιάσμα Β! μωρέ Χρήστο που υμνεί τον αγώνα ανάμεσα στη ζωή και στο χρέος στην πατρίδα. Γιατί μόνο από δαύτο πρέπει να έχουμε σ' αυτή. Αμ και τούτο! «Το χάραμα επήρα του ήλιου το δρόμο, κρεμώντας τη λύρα τη δίκαιη στον ώμο». Λόγια της λευτεριάς από το Α! σχεδιάσμα. Σαν μικρό παιδί έκανε σαν τελείωσε.

Στο πηγαϊμό δεν χόρταινε να κοιτά ένα γύρω του τα κεφαλόπουλα να ξετσουρμίζουν φοβισμένα και να χώνονται στα πρώτα φύκια που εύρισκαν. Τους πήρε αρκετή ώρα να φτάσουν. Άνοιξε ο μοίραρχος το

τσελπένι του και έστριψε δυο παράνομα σε ροζέ τσιγαρόχαρτο δίνοντάς του ένα σαν πάτησαν πάνω στο λασπώδες έδαφος.

-Είμαι ένας άχρηστος μωρέ Θαμπέ. Αλλά με ενημέρωσες ξάφνου. Ξέχασα έτσι αφού αποσυντονίστηκα να πάρω τα συμπράγκαλα και τα αναγκαία για καφέ. Πώς θα τα κάψουμε μπορείς να μου πεις και που να βρεις δω πάνω κάτι!

-Ε, μη το λες αυτό. Όλο και κάτι έχει αυτός που κάνει το κουμάντο του. Μόνο που θα χρειαστεί υπομονή.

Δε το πίστευαν τα μάτια του. Ότι θα έπινε καφέ στη μέση του πουθενά σε φλιτζάνι και σε ποτήρι με νερό δεν το περίμενε. Και τι καφέ. Μερακλήδικο όπως τον ήξερε ο Θαμπός. Μόλις σερβιρίστηκαν κάθισαν καρσί και κατάχαμα. Άναψαν και τα παράνομα αφού και οι δυο πρώτα τα σάλιωσαν στο ένα άκρο τους και ύστερα το χτύπησαν μερικές φορές στο νύχι. Μαζί με αυτά άναψαν και την κουβέντα.

-Λοιπόν λέγε μου μωρέ για κει πάνω.

- Παρά τις τρανταχτές παρουσίες υπεράσπισης όπως ξέρεις δικάστηκα και εξορίστηκα στην Ικαρία. Τις λίγες μέρες που έμεινα στην Ακαμάτρα, έγινα αποδεκτός από ανθρώπους πολιτικά αντίθετούς μου. Μέσα σε μια κοινωνία ξεχωριστή, ιδιαίτερη και με τα μέλη της να έχουν μεθύσει όλα με το κρασί της φιλαλληλίας. Εκεί άκουσα και το περίφημο μέγαρο για τους πεθαμένους και τάφοι για τους ζωντανούς που αναφερόταν στις συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων στην εποχή της κατοχής και του εμφυλίου. Οι πεθαμένοι σε μαρμάρινους τάφους και οι ζωντανοί σε καλύβια. Έχουν μαλλιά να ξάνουν αυτοί σκέφτηκα και τους αναγνώρισα την μεγάλη ψυχή. Όσο ανέβαιναν το Γολγοθά τους τόσο κάτω από τα πόδια τους και μπροστά στα μάτια τους αυγάταινε η θάλασσα που είχε πλημμυρίσει και το μέσα τους. Γύρω στις 3000 χιλιάδες ήταν οι εκτοπισμένοι κει κάτω. Με καθημερινό παρουσιολόγιο και απουσιολόγιο.

Για μια στιγμή σήκωσε το βλέμμα του και το κάρφωσε στο δικό του. Να δει αν τον παρακολουθεί και όχι μόνο. Παρατηρούσε και αυτόν όπως τον Νωματάρχη. Φρύδια σμιχτά που στεφάνωναν τα μάτια του κάτω από το μέτωπο και σκέπαζαν σαν την κληματαριά τη γαμψή και σουβλερή μύτη του. Δυο μάτια αεικίνητα που κοιτούσαν συνεχώς αριστερά και δεξιά τους χωρίς να έχουν στασό σε ένα μέρος. Ένας βαθύς σκεπτικισμός απλωνόταν στο λείο κατά τα άλλα πρόσωπό του παρά τις ελάχιστα διακρινόμενες ρυτίδες που κινούσαν από τα

ζυγωματικά και διατρέχοντας τα μάγουλά του κατάληγαν στις άκρες των σφιχτών χειλιών του που παραδόξως και κόντρα στα ειωθότα ήταν ελεύθερα από μουστάκι.

-Ναι γιατί κάθε μέρα όλο και κάποιος δεν άντεχε τα βασανιστήρια την πείνα και το ξύλο, εγκαταλείποντας τον επάνω κόσμο. Χωρίς καν τη σκέψη για επιστροφή και δήλωση. Μαρτυριολόγιο. Τέτοια αποξίωση στο θάνατο ούτε ο ίδιος ο Χριστός. Μέχρι και θεατρικές παραστάσεις έστηναν από το πουθενά. Άσε τα τραγούδια που είχε συνθέσει και τα έστελνε κρυφά ένας εξόριστος από τους Βρακάδες. Τραγούδια στο πνεύμα της καρτερίας και του συνεχούς αγώνα. Λες και ήταν καπετάνιο μου άνθρωποι από άλλο πλανήτη ή για άλλον. Γιατί τούτος σίγουρα δεν τους χωρά.

Τελειώνοντας αυτή του τη βράση τον κοίταξε ξανά βαθιά στα μάτια, δώ πάνω στο ήρεμο περιβάλλον και στα δικά του λημέρια που έπνεαν τον δικό του αέρα και δεν τα τράβηξε από μέσα τους παρά μόνο όταν εκείνος πήρε το λόγο.

-Μίλα λεύτερα και μη με κοιτάς συνέχεια στα μάτια. Βλέπεις πως σε ακούω και μένω εκστασιασμένος. Δεν θέλω να μάθω πράμα από κει. Θέλω να τα ακούσω έτσι όπως ακριβώς τα λες. Από σένα. Τί γραμματικές γνώσεις έχεις ρε Θαμπέ;

-Αυτές της απλής ψαρικής που τις έχουν διανθίσει οι σκέψεις και τα λόγια του Μίλτου και του Παλαμά. Όλοι μας εδώ στον τόπο μου με αυτά μεγαλώσαμε και αυτά πρεσβεύουμε.

-Ωραία, λοιπόν. Μίλα μου και ταξίδεψέ με του είπε κοιτάζοντας το παρά κει διβάρι και το πασσάλι με τη βάρκα δεμένη πάνω του να καθρεφτίζονται με την ανάποδη στα νερά.

-Όποτε και όταν στεκόταν όρθιοι μπροστά στους βασανιστές τους αυτοί, οι βασανιστές εννοώ, έπαιρναν τις πραγματικές τους διαστάσεις. Χαμανθρωπάκια. Υποτίθεται ότι βρισκόταν σε καθεστός πειθαρχικής διαβίωσης. Φυσικά με την συμπεριφορά τους το ξευτέλισαν και αυτό. Υπήρχε ανάμεσά τους ένας Τριπολιτσιώτης φιλόλογος. Τα λόγια του ήταν γεμάτα Παλαμά.

«Κι εγώ ήμουν ο παράξενος ο λαλητής ο πλάνος και σαν εμέ κανείς. Για τούτους ήμουν ο τρελός, για κείνους ο ζητιάνος, για σας ο εκδικητής».

Το τίμημα του αγώνα για την πανάκριβη λευτεριά και την λατρευτή ελληνοσύνη, είναι το ξύλο οι φυλακίσεις οι εκτοπίσεις και οι εκτελέσεις. «Ακούστε εγώ είμαι γκρεμιστής, γιατί εγώ είμαι και ο κτίστης, ο διαλεκτός της άρνησης και ο ακριβογιάς της πίστης».

Αφουγκραστείτε τον πόθο του ποιητή και την προσπάθεια να δώσει ομορφιά και στοχασμό. Να δώσει σε κάθε στίχο τη μορφή απλού ήρωα που δεν απαρνιέται ότι του ανήκει. Κουράγιο αδέρφια. Να σήμερα έλαβα δυο στίχους γραμμένους πρόσφατα στη Λέσβο από τ' αδέρφι μας το Γιάννη Ρίτσο. «Γιατί εμείς δεν τραγουδάμε για να ξεχωρίσουμε αδελφέ μου απ' τον κόσμο. Εμείς τραγουδάμε για να σμίξουμε τον κόσμο».

Εκεί κάτω από το φως του λύχνου πάλευε να δώσει τροφή και δύναμη στις καρδιές μη και τυχόν λυγίσουν. Να μπορέσουν να αντέξουν τα πάνδεινα που κάθε μέρα εμφανίζονται μπροστά τους.

«Αυτά που θα σου πω, του έγραφε σε μια επιστολή του κάποιος από ένα διαφορετικό, στον ίδιο χώρο τόπο εξορίας, να τα μεταλαμπαδεύσεις και στους άλλους. Να μην πεθάνει μέσα μας αυτό που λέγεται άνθρωπος. Μη δώσουμε στους βασανιστές την ευχαρίστηση πως μας έκαναν σκουλίκια. Έτσι τα σώματά μας σιγά σιγά θα συνηθίσουν στην καθημερινή ταλαιπωρία, θες με το γιακά του ρούχου σηκωμένο γύρω από το σβέρκο, θες με το καπέλο να ακουμπά χαμηλά ίσα με το φρύδι, θες με το να μη νοιώθουμε τα κτυπήματα. Ας σταθούμε απέναντί τους κοιτάζοντάς τους κατάματα γεμάτοι απαξίωση και περιφρόνηση, ανεπανάληπτοι και γίγαντες, ήρεμοι γαλήνιοι και ατάραχα σοβαροί, αναγκάζοντας μπροστά στην αμέτρητα αξιοπρεπή στάση μας άλλους να σαστίζουν και να κατεβάζουν μάτια και κεφάλι και άλλους να εκδηλώνουν ωμά και αποκάλυπτα τα κτηνώδη ένστικτά τους. Αυτή η μοναδική και πειθήνια αποφασιστικότητα πρέπει να κυριαρχήσει σαν έκφραση στα πρόσωπά μας που ένα και μόνο ένα θα καταμαρτυρεί. Την απόφασή μας να γράψουμε με το αίμα μας ανεξίτηλη την ηθική επιταγή παρακαταθήκη και κληρονομιά στις γενεές που θα ακολουθήσουν. Βαστάτε μωρέ. Μ.Θ.».

Πάνω από μια ώρα του έλεγε για τις μέρες εκεί πάνω και ας είχαν περάσει τώρα τόσα χρόνια. Γοητευμένος ο Μοίραρχος ζητούσε να του πει κι' άλλα. Όσα πióτερα μπόραγε. Νόμιζε πως είχε μπροστά του τη σύνοψη μιας πρωτόγνωρης ζήσης και ρουφούσε το άρωμά

της. Μιας ζωής που πρώτα ανακάλυψε το λόγο και τη μουσική και ήθελε να την πιεί μέχρι τη στερνή σταλιά της. Να ξεδιψάσει.

-Υποψιάζομαι πως κάποια πράγματα που έμαθα ήταν αληθινά Μοίραρχε.

-Από που και σα τι μωρέ.

-Να, πως άλλους ειδοποίησες και άλλους έδειρες.

Μόνο αυτό δεν περίμενε. Μπέρδεψε κάνα δυο φορές τα δάκτυλα στις παλάμες του μα γρήγορα βρήκε τρόπο να αντιδράσει.

-Ανάθεμα αν το έκανα και δυο φορές ανάθεμα αν δεν το έκανα.

-Δεν ξέρω, σπουδαγμένος άνθρωπος είσαι. Εγώ πράμα απελέκητο που το μόνο που έμαθε ήταν το να μαλώνει με τον καιρό τη θάλασσα και τα θαλασσοπούλια. Μα ένα ξέρω. Δεν είναι σωστό να βάζουμε στάμπες στους ανθρώπους όπως στην υπηρεσία σου και στους φακέλους της. Στη μια ο αριστερός και στην άλλη ο δεξιός. Εγώ που είμαι στη μέση που χωράω;

-Απλή η λογική σου και σωστή η απορία σου μωρέ Χρήστο. Θα σου απαντήσω το ίδιο απλά. Μου' λεγες προ λίγου για το δάσκαλο, τον Παλαμά και ένα σωρό άλλα θαυμαστά. Με προβλημάτισαν όλα. Υποτίθεται ότι τους στείλαν εξορία να παραδειγματιστούν και αυτοί κάναν μαθήματα θεατρικής. Καταλαβαίνεις ότι αυτή η κατάσταση βάδιζε στα κουτουρού. Αυτοί όπως μου τους περιγράφεις ήταν κάτι σαν το Χριστό. Τους φόρεσαν το αγκάθινο και τους παράτησαν με αυτό φορεμένο. Μόνο που δεν γνώριζαν πως με όλα αυτά κατάφεραν να τους αναστήσουν.

-Δεν στέκει αγκάθινο σ' αυτούς. Απλώς η κατάσταση συνέβαλε στο να τους φορέσουν τη μουτσούνα του αριστερού. Λες και την χρειάζονταν; Την έσερναν μέσα τους αυτοί γιατί τέτοιοι ήταν και με το πρόσωπό τους. Αν τους φορούσαν ένα καπέλο με αριθμό θα ήταν αριστερός αριθμός; Ψάχναν από ξερονήσι σε ξερονήσι τη ζωή τους. Τη ζωή που τους την κουμάνταραν όπως ήθελαν μερικοί.

-Μίλα μωρέ Θαμπέ, μίλα λεύτερα. Ανέβασέ με εκεί που σε σήκωσαν. Έτσι για παρηγορία όσων αδικοχαθήκαν και από τους μεν και από τους δε. Έτσι να αναπαούν οι ψυχούλες τους που ζητούν δίκιο και τώρα ποιός να τους το δώσει; Μα αυτοί δεν ξεχνιούνται. Το δίκιο δεν ξεχνιέται. Δεν πέθαναν και ξέρεις γιατί; Για δεν πέθανε η μνήμη τους. Μα σαν πεθάνει ο Σκλίβας ποιός θα τον μνημονεύει μετά; Όσες φορές και περάσει από τη γειτονιά της μνήμης κανείς δεν θα το δει.

Κανείς. Να ξέρεις πως μέσα και στον πιο σκοτεινό άνθρωπο υπάρχει ένας αλυσοδεμένος άγιος που προσεύχεται. Μα ως φαίνεται από αυτόν απέδρασε, δεν τον άντεξε.

-Μοίραρχε θα σε ρωτήσω κάτι. Μπας, λέω μπας και είσαι....., μα και πάλι έκοψε στη μέση την ερώτηση.

Δεύτερη φορά που τον αιφνιδίαζε σήμερα. Μα του απάντησε ξανά.

-Δεν τέλεψες μα η απάντηση είναι. Ανάθεμα αν είμαι αυτό που δεν λες και δυο φορές ανάθεμα αν δεν είμαι. Εκείνο που ξέρω είναι πως νοιώθω σίγουρα μπερδεμένος. Όπως το ίδιο μπερδεμένη νοιώθει η σογιά μου. Πάνω από εκατό χρόνια ψάχνεται και ζητά τα σημάδια της που χάνονται στα βουνά της σημερινής Αλβανίας.

-Δηλαδή έχεις καταγωγή αρβανίτικη.

-Ναι και όχι. Αυτή η περιοχή και ο λαός της ήταν ανυπότακτη και σε διαρκή αντιπαλότητα με κάθε ξένο. Στην ουσία δεν είμαι τίποτα. Είμαι ένα μέρος από κάτι και ένα μέρος από ένα άλλο κάτι. Πάρα ταύτα δεν πιστεύω πως είμαι από δυο μέρη. Αισθάνομαι ολόκληρος και το σπουδαιότερο πως μπορώ να γίνω ένας. Οι κάτοικοι της Οχρίδας, από έλκει η καταγωγή μου, σαν οι αλβανοί πήραν το πάνω χέρι καταπατώντας περιουσίες και σκλαβώνοντας τους λεύτερους ορεσίβιους βοσκούς, κατέβηκαν προς τη Θεσσαλία μέσω της Ηπείρου και της Ακαρνανίας. Όταν και αυτή η περιοχή κατακτήθηκε από τους τούρκους έφυγαν και κατέβηκαν στην Κορινθία κατοικώντας στα ορεινά της. Μα σαν ήλθαν και εδώ οι τούρκοι ο παππούς μετά από ένα φονικό, πήρε τη φαμίλια και την έφερε στην Κρήτη. Εδώ πια άλλαξε το επώνυμο και από Σούλης το παράφρασε σε Μακράκης. Έτσι πια ο χρόνος μου πηγαινοέρχεται στο τότε στο τώρα στο κει και στο εδώ με τέτοια ταχύτητα, που φαντάζει ακίνητος.

-Τελικά που κατέληξες;

-Ακόμα πουθενά.

-Α, μου χρωστάς μια κουβέντα που την άφησες στη μέση. Αυτή περί ψυχής και κάπως έτσι.

-Ναι. Ο άνθρωπος μωρέ Θαμποχρήστο σύμφωνα με τους ψυχολόγους δεν είναι μόνο ύλη. Έχει και πνεύμα. Δεν είναι μόνο σώμα μα και ψυχή.....!

-Ανάθεμα και καταλαβαίνω γρι.

-Οι δραστηριότητες της ψυχής είναι πολλές που εκφράζονται και μέσα από τον πολιτισμό. Ασκούν πάνω στον άνθρωπο την εξουσία

της σαγήνης. Παραμένουν και εσωτερικεύονται στη ζωή μας. Για το λόγο αυτό πολλά άτομα στο υποσυνείδητό τους δημιουργούν πράγματα που δεν τα μπορούν στο συνειδητό τους ούτε να τα εκφράσουν. Και σε ρωτώ. Ποιο είδος πολιτισμού εκπορεύεται πάνω από το Σκλίβα; Τι είναι εκείνο που τον έσπρωξε να σε υπερασπιστεί; Τι όνειρο και ποια γκρίζα ζώνη της ψυχής του θέλησε να διαλευκάνει; Μήπως είναι ένα άτομο που έκανε ότι έκανε και τώρα προσπαθεί να επανορθώσει; Τόσοι φαμελιάρηδες ταλαιπωρούνται και περιμένουν δικαίωση. Ε, τι λες; Πάντα η αντιπάθεια και η έχθρα περιέχουν κινητήριες δυνάμεις που στην προσπάθεια η μια να υπερισχύσει της άλλης, ενεργοποιούν ψυχικές δυνάμεις και αποθέματα που δεν τα φανταζόμαστε. Άστο να πάει στο διάολο.

-Δεν ξέρω στον δικό σου τόπο πως γίνεται μα δω ο φαμελιάρης κρεμά την τραγιάσκα του στο καρφί της πόρτας που πάει να πει «είμαι δω». Τώρα πολλές τραγιάσκες είναι κρεμασμένες, μα αυτοί που τις φορούσαν λείπουν στην εξορία και αυτό είναι μια ακόμα δουλειά του Σκλίβα.

-Ένα πράγμα μου καίει σαν καρφί το μέσα μου. Σαν πυρωμένο σίδηρο που ψάχνει για αμόνι. Που αν ισιώσει πάνω του πάει καλά, μα αν λάχει και ζαβώσει; Μιλώ και αναφέρομαι σ' αυτό τον ανθό που τον μαράναμε πριν καν την ώρα του. Τι άλλο να κάνουμε σ' αυτά τα παιδιά; Και πού, στο σώμα ή στην ψυχή; Σα να σ' άκουσα να μονολογείς. Είπες ή θες τίποτα μωρέ Θαμπέ;

-Αναρωτιέμαι μέσα μου και ψάχνομαι ποιος διάολο ειδοποίησε τον Τσαχτσή.

-Είναι και αυτό ένα θέμα που θέλει ψάξιμο.

-Τον ήξερες τον λεβέντη.

-Όχι.

-Ούτε και τι ακριβώς συνέβη με δαύτον; Ποιος τελικά ήταν ο ρόλος του πως μπλέχτηκε στην υπόθεσή μου και με ποιον τρόπο;

-Όταν σου λέω όχι πα να πει όχι.

-Για κοίταμε κατάματα μωρέ μοίραρχε. Τότε για δε με ρώτησες ποιος διάολο είναι;

-Τι ψάχνεις μωρέ Θαμποχρήστο!

-Αν τελικά αριστερίζεις. Μέρρες τώρα μου καλαρέσει η ιδέα να τον ειδοποιήσες να καταθέσει. Α, και κάτι ακόμα. Ποιος έδειρε το Σκλίβα και τις δυο φορές;

-Καιρός είναι τώρα να μου φορτώσεις και αυτό ή να σου καλάρεσε να είναι έτσι.

Άπλωσε τα δυο του χέρια και πήρε μέσα στις χούφτες του, τις δικές του. Ταυτόχρονα τα βλέμματα συναντήθηκαν και τα μάτια βούρκωσαν. Κούνησε με νόημα το κεφάλι του και του είπε.

- Άστα να διαβαίνουν όπως ακριβώς σου αρέσουν. Ποιος ξέρει. Ίσως να είναι έτσι.

Κοιταζόντουσαν στα μάτια για μερικά ακόμα λεπτά. Ήθελαν να διαβάσουν ο ένας τον άλλον. Ξεκάθαρα χωρίς κουρτίνες και παραπετάσματα. Με τις καρδιές ολάνοιχτες ανάλαφρες και ελεύθερες. Είχαν εμπιστοσύνη ο ένας στον άλλον και αυτό ήταν ολοφάνερο και ξεκάθαρο.

-Πόσοι και πόσοι δεν είναι εκείνοι που αφού άκουσαν τι κουβαλούν στην ψυχή τους τί ήταν εκείνο που έσερναν μαζί τους και που τους συνόδευε παντού, κατάφεραν να το δώσουν και σε άλλους; Μέσα από πορείες και διαδηλώσεις, μέσα στα σχολεία στις γιορτές στα σπίτια και αργότερα στα πανεπιστήμια. Ανήκουμε στη γενιά που ζει διωγμούς πολέμους και εμφύλιο. Στη γενιά που ξενιτεύτηκε και αγωνίστηκε για την αξιοπρέπεια. Που μέσα από τα δύσκολα, μέσα από τις ενοχές που την κυριεύσαν και την κυριεύουν ακόμα, τολμά να ονειρευτεί μακριά από ιδεολογίες που πονάνε και ζεματάνε. Σ' αυτή τη γενιά τέλος που θα φέρει την καινούργια, τα νέα φιντάνια που θα αλλάξουν την πορεία του τόπου. Γιατί ο μεγαλοδύναμος ελπίζει στα παιδιά, πιστεύει σ' αυτά και για το λόγο αυτό τα στέλνει δω κάτω όπως έκανε και με το δικό του. Τα προικίζει με νέες ιδέες που για δαύτες θα μαλώσουν με τους φίλους, θα οργίζονται στους δρόμους και στα καφενεία και σαν αγριεμένα σκυλιά θα αλυχτάνε τη φωνή τους. Μα το Αϊβαλί θα το δουν και ας είναι μύρια κύματα μακριά. Θα καταφέρουν να κοιταχτούν ξανά στα μάτια, να πιάσουν ξανά το κουπί και το σταλίκι για να δώσουν τη μάχη τους με την τρικυμία και την αρμύρα. Θα ακούσουν ξανά, ναι θα το καταφέρουν, την δεμένη στο μεσιανό κατάρτι φωνή να τα ηρεμήσει για λίγο.

Τον κοίταξε ξανά κατάματα και του είπε.

-Ε, τι λες μωρέ Θαμπέ. Άστο να πάει στο διάολο και δώσε τόπο στην οργή. Γίνε για ακόμα φορά το φωτεινό παράδειγμα στα παιδιά σου και σε αυτά όλου του κόσμου. Συγχώρα τον το παλιοτενεκέ μιας και έκανε από μόνος του την κίνηση πρώτος. Ανέβα πάλι στο μπόι σου. Σέρνει μέσα του τα του είκοσι δύο. Έψαξα και βρήκα. Και ο γιατρός που τον έστειλε στο αναρρωτήριο υπήρχε και ο Σκλίβας από αυτό έφυγε με ένα μήνα άδεια για δω που τον βρήκε η κατάρρευση. Δεν πρόκαμε να γυρίσει. Ο γιατρός πέθανε πριν φτάσει στη Σμύρνη.

-Το ήξερα για το γιατρό μα όχι για την άδεια.

-Α, και κάτι άλλο. Σε δυο μέρες φεύγω με μετάθεση για τα μέρη μου. Εκεί θα υποβάλω και την παραίτησή μου. Είκοσι χρόνια τώρα μια ψυχή με καρτερεί. Άλλα τόσα ψάχνω και εγώ τη ζωή μου. Το σόι της ήταν αριστερό και η υπηρεσία δεν μου επέτρεψε να την κάνω γυναίκα μου. Σου ζητώ ταπεινά μια χάρη. Να ρθεις να μας ενώσεις. Ξέρεις μωρέ Χρήστο ο άνθρωπος που αρέσκεται να στηρίζει αγαπά αθορύβητα, ατάραχα και έχει ονοματεπώνυμο την ευγένεια και την ανθρωπιά του. Εσένα και τους δικούς σου σας έχω κατατάξει εκεί. Να μείνετε μαζί μας μέρες να της πεις όσα και σε μένα. Έχει πράμα να σε ρωτήσει. Έχασε αδέλφι κει πάνω. Σε φαντάζομαι και θα το' θελα να στήνεις μαζί της και με τις αναμνήσεις σας, τρελό χορό. Σαν σφυρί κτυπάνε στο μυαλό μου μερικά λόγια της για κείνον. «Στην αρχή κάποιος από τις μέρες του, αναθυμόταν τον ενθουσιασμό του τότε, που κόχλαζε μαζί με το αίμα στο ξεκίνημά του. Ύστερα ήλθε η βαριά ανάγκη του «δε βαριέσαι». Τί μονοτονία και αυτή! Το σήμερα μετά το ελπιδοφόρο κίνημά του κυλά τις ώρες του ίδια με το ψες και το αύριο θα κυλήσει ίδια με το τώρα. Απελπισία και ανέλπιδο καρτέρεμα. Θα μπλέξει και αυτό με τον αγριόβατο του τίποτα και του πουθενά. Μαράθηκαν τα λουλούδια της καρδιάς του λες και απόμειναν από αίμα. Φυλλοροούν οι μέρες της νιότης του. Μαραζώνουν τα ανθισμένα μούσκλια πάνω στην άνοιξή τους. Χέρσωσαν τα χωράφια της ζωής του. Παντού ένα γύρω συρματόπλεγμα με σιδερένια νύχια. Ολάκερη η χώρα κείτονταν φοβισμένη και κουκουλωμένη, σαν κάτω από το βαρύ χράμι του εμφυλίου, αφού παντού νυχτοπερπατούσαν ίσκιοι βιαστικοί και άραχνοι, ίδιοι με το σκοτάδι. Τους αντιπαθούσε με όλες του τις αισθήσεις μιας και ήταν σίγουρος πως σιμοχνώτιζαν με τις κεφαλές του τέρατος που λεγόταν εμφύλιος. Πόσοι, σκέφτηκε, καρφώθηκαν στη γη σταυροί γι' ανθρώπων έργα; Άθελά της, τους παρείχε κάλυψη

η νύχτα καταπίνοντας στο σκοτάδι της κάθε κρότο και λάμψη. Πάει μολύνθηκε ο αέρας του Ψηλορείτη».

salos.gr